

Poticanje i ometanje dječjeg likovnog stvaralaštva djece u ranoj i predškolskoj dobi

Gašparić, Lea Renata

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:232687>

Rights / Prava: [Attribution-ShareAlike 4.0 International/Imenovanje-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)

LEA RENATA GAŠPARIĆ

DIPLOMSKI RAD

POTICANJE I OMETANJE
DJEČJEG LIKOVNOG STVARALAŠTVA
DJECE U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI

Zagreb, lipanj 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Lea Renata Gašparić

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Poticanje i ometanje dječjeg likovnog
stvaralaštva djece u ranoj i predškolskoj dobi**

MENTOR: prof.dr.art., Antonija Balić Šimrak

Zagreb, lipanj 2021.

Zahvala

Zahvaljujem svim profesoricama i profesorima Učiteljskog fakulteta, koji su mi pomogli da uspješno ispunim sve svoje studentske dužnosti. Posebno zahvaljujem prof. dr. art. Antoniji Balić Šimrak, koja mi je pristala biti mentorica diplomskog rada. Hvala na savjetima i podijeljenom iskustvu tijekom studiranja i pri pisanju diplomskog rada.

Od srca veliko hvala, svim dragim odgojiteljima i odgojiteljicama dječjih vrtića u RH na suradnji te sudjelovanju u istraživanju za potrebe ovog diplomskog rada.

Hvala mojim prijateljima i kolegama, koji su mi učinili ovaj studentski život zabavnim, koji su sa mnom dijelili studentske brige i probleme, ali i prekrasne vesele trenutke za pamćenje.

Hvala mom zaručniku na poticanju na rad onda kada sam imala najmanje volje, na zbijanju šala, podizanju morala u trenucima kada je to bilo najpotrebnije.

Hvala mojoj sestri na savjetima, razumijevanju i pomoći tijekom cijelog studiranja.

Na kraju, najviše zahvaljujem svojim roditeljima što su mi omogućili studiranje, na pružanju bezuvjetne podrške, potpore i motivacije tijekom cijelog studiranja, bez njih ovo do sad ostvareno ne bi bilo moguće te njima posvećujem ovaj diplomski rad!

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
SUMMARY.....	2
1. UVOD.....	3
2. KREATIVNOST.....	4
2.1. Pojam kreativnosti.....	4
2.2. Razvoj kreativnosti, kreativnog mišljenja i mašte.....	6
2.3. Konvergentno i divergentno mišljenje.....	8
3. LIKOVNE AKTIVNOSTI DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI.....	9
4. LIKOVNI JEZIK.....	11
4.1. Likovni elementi.....	12
4.2. Likovni simboli.....	12
5. FAZE RAZVOJA DJEČJEG LIKOVNOG IZRAŽAVANJA.....	13
6. LIKOVNA TIPOLOGIJA DJECE.....	18
7. POTICANJE KREATIVNOSTI.....	19
7.1. Vrtić kao mjesto poticanja dječje kreativnosti.....	21
7.2. Uloga odgojitelja.....	22
8. OMETANJE KREATIVNOSTI.....	24
8.1. Postupci ometanja.....	24
9. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	26
9.1. Cilj istraživanja.....	26
9.2. Uzorak ispitanika.....	26
9.3. Mjerni instrumenti.....	29
9.4. Postupak.....	30

9.5. Metode obrade podataka	30
10. . REZULTATI I RASPRAVA ISTRAŽIVANJA.....	30
11. ZAKLJUČAK	42
LITERATURA	44
PRILOZI.....	47
Anketni upitnik	47
Popis slika.....	53
Popis tablica	54
Popis grafikona	55
Izjava o samostalnoj izradi rada	56

SAŽETAK

Tema ovog diplomskog rada je *Poticanje i ometanje dječjeg likovnog stvaralaštva djece u ranoj i predškolskoj dobi*. Rad je podijeljen u dva dijela, teorijski dio i istraživanje. Djeca putem likovnog izražavanja zadovoljavaju svoje psihološke potrebe, oslobađaju se frustracije i stresa, slikom pričaju svoju priču, prenose doživljaje, uzbuđenja i emocije. Za razvoj dječje kreativnosti i likovnih sposobnosti vrlo je važan utjecaj odgojitelja, koji omogućuje bogatstvo motivacijskih poticaja i djeci dopušta slobodu, uvažava njihove interese, mogućnosti te svojim postupcima ne ometa, nego razvija dječju kreativnost. Značaj dječjih crteža je velik jer se na taj način djeca samostalno izražavaju, istražuju, rješavaju likovne probleme i daju nove vizualne forme idejama te promatranjima.

Cilj istraživanja je na temelju anketnog upitnika ispitati stajališta odgojitelja o ostvarivanju dječjeg kreativnog potencijala, poznavanju likovne umjetnosti, o njihovoj ulozi u likovnim aktivnostima i učestalosti te pristupu izvođenja likovnih aktivnosti. Istraživanje je provedeno na uzorku od 206 odgojitelja iz dječjih vrtića u Republici Hrvatskoj. Rezultati dobiveni upitnikom govore da su odgojitelji svjesni svoje uloge u razvoju dječje kreativnosti te ih većina osjeća potrebu za dodatnim usavršavanjem, ali nisu svjesni da svojim pristupom likovnim aktivnostima ometaju taj razvoj.

Ključne riječi: djeca, kreativnost, odgojitelji, likovna umjetnost

SUMMARY

Encouraging and hindering children's artistic creativity of children in early and preschool age

The topic of this thesis is *Encouraging and hindering children's artistic creativity of children in early and preschool age*. The graduate thesis is divided into two parts, on the theoretical and the research part. Through artistic expression, children satisfy their psychological needs, relieve frustration and stress, tell their story through pictures, convey experiences, excitement and emotions. For the development of children's creativity and artistic abilities, the influence of educators is very important, which provides a wealth of motivational incentives and allows children freedom and respect for their interests and opportunities, and their actions do not interfere, but develop children's creativity. The importance of children's drawings is essential, because in this way children express themselves independently, explore, solve art problems and give new visual forms to ideas and observations.

The goal of the research is to examine the attitudes of educators on the realization of children's creative potential, knowledge of fine arts, their role in art activities and frequency, and the approach to performing art activities. The research was conducted on a sample of 206 kindergarten teachers in the Republic of Croatia. The results obtained by the questionnaire show that educators are aware of their role in the development of children's creativity and most of them feel the need for additional training, but they are not aware that their approach to art activities hinders this development.

Keywords: children, creativity, educators, fine arts

1. UVOD

Suvremeni odgoj i obrazovanje djece predškolske dobi se u velikoj mjeri razlikuje od odgoja i obrazovanja u prošlom stoljeću. Tradicionalni predškolski odgoj bazirao se na transmisijskom principu prenošenja znanja u kojem je komunikacija jednosmjerna, fokus je na produktu istraživanja, dok suvremeni odgoj naglasak stavlja na proces istraživanja. Djeca znanja stječu traganjem za odgovorima i sudjeluju u promišljanju te planiranju novih iskustava učenja. (Slunjski, 2012)

Kreativnost, dolazi od latinske riječi *creatus* što u doslovnom smislu znači „koji je narastao“, tj. koji je kreiran ili stvoren, stoga kreativnost uvijek sadrži originalnost, nešto novo, neuobičajeno i dotad nekorišteno na poznati nam način. Osvještavanjem roditelja, odgajatelja te pripremom poticajnog okruženja i ozračja bogatog raznim materijalima i sredstvima za radno i ugodnom atmosferom, moguće je kontinuirano raditi na poticanju kreativnosti kod djece predškolske dobi, kako u obiteljskom tako i u institucionalnom okruženju. Za razvoj kreativnosti u predškolskoj dobi potreban je kreativan odgojitelj, koji raspolaže raznovrsnim kompetencijama potrebnim za razvoj djetetove, ali i vlastite kreativnosti. Pomoću kreativnosti stvari se mogu sagledati u novom svjetlu, a problemi riješiti na novi, neuobičajen način. (Slunjski, 2013)

Sam razvoj djeteta potiče određene potrebe za aktivnošću, koje odgojitelj prepoznaje i upotrebljava u cilju stalnog razvoja djeteta. Igra se smatra jednim od najprimjerenijih oblika učenja i poticanja stvaralaštva, stoga su igra i likovno stvaralaštvo u interaktivnom odnosu. Likovne igre su stvaralačke aktivnosti u kojima dijete istražuje sebe i svijet oko sebe služeći se pritom različitim likovnim priborima i materijalima na temelju čega stječe nova iskustva i spoznaje. (Varljen-Herceg i sur, 2010)

Uloga odgojitelja u takvom pristupu se mijenja i on postaje poticatelj djece na aktivnost. Poticaji moraju biti problemski strukturirani, a za razvoj kreativnost na likovnom području važno je omogućiti djeci multisenzorno istraživanje okoline, dovoljno vremena za manipuliranje, istraživanje različitim materijalima i predmetima te slobodu u kreativnom stvaranju. (Novaković, 2015)

2. KREATIVNOST

2.1. Pojam kreativnosti

U većini definicija kreativnosti nalazi se stvaranje nečeg novog ili originalnog. Kreativnošću se smatra i davanje originalnih ideja zauzimanja drugačijeg stajališta ili novi način pristupa problemu, uspješan korak u nepoznato, otvorenost prema iskustvu, kombiniranju ideja ili uočavanje novih odnosa među pojavama. (Čandrić, 1988)

Proučavanje pojma kreativnosti javlja se sredinom dvadesetog stoljeća pod vodstvom psihologa Joy Paul Guilforda, kada se spoznaje važna podjela ljudskog mišljenja na divergentno i konvergentno. Guilford prepoznaje divergentno mišljenje kao osnovnu karakteristiku kreativnosti – što je divergentno mišljenje razvijenije, osoba je kreativnija. (Somolanji 2008) Danas živimo u vremenu kada je tehnologija mnogo naprednija nego prije, te su se samim time djeci otvorila vrata zabave koja ne zahtijevaju korištenje mašte ili veliku angažiranost bogatstva dječjeg uma. Djeca pokazuju sve manje interesa za stvaranje vlastite igre, vlastitih djela ili rješenja. Druženje i rad s djecom je privilegija, a onaj koji ima tu privilegiju najizravnije može doživjeti njihov jezik umjetnosti. Dijete može nacrtati ili naslikati cvijet na način da se čini kao da njegov miris i tekstura izlaze iz papira. (Slunjski, 2013)

Vrednovanje kreativnosti varira u različitim područjima, ako dijete iskaže kreativnost u jednom polju (npr. glazba), ne znači da ne „posjeduje“ kreativnost i na drugim poljima. (Degmečić, 2017)

Kada se govori o kreativnosti, uzima se u obzir da taj pojam ima dva značenja. Prvo da je kreativnost stvaralaštvo, „stvaranje novih i originalnih umjetničkih, tehničkih i znanstvenih tvorevina“, a drugo da je kreativnost osobina ili skup osobina koje omogućuju, izazivaju stvaralaštvo, odnosno produktivnost. (Čudina - Obradović, 1990)

Kreativnost je sposobnost povezivanja do sada nepovezanih informacija i na taj način dolaženja do novih rješenja. (Grgurić, 1996)

Kreativnost uvijek sadržava originalnost, tj. nešto novo, neuobičajeno i nekorišteno na dotad poznati način. Svedemo li sva određenja kreativnosti pod „zajednički nazivnik“, dobivamo stalne odrednice kreativnosti (Slunjski, 2013):

- Kreiranje ili donošenje nečega polovičnog ili novog
- Nastanak postojećeg predmeta s novim karakteristikama

- Percipiranje novih pogodnosti koje još uvijek nitko nije kreirao
- Obavljanje nečeg na posve drugačiji način od onog načina koji se prije smatrao normalnim ili mogućim i slično.

Slika 1. Prikaz dječjeg uratka ribe

Preuzeto: <https://evarazdin.hr/nasim-krajem/djecji-vrtic-djecji-svijet-iz-varazdina-osvojio-nagradu-za-naj-rad-pomorja-386165/>

Slunjski navodi četiri kategorije kreativnosti, odnosno, promatranje kreativnosti kroz četiri „k“ koja su povezana i višestruko prepletena. Prva kategorija je kreativna osoba, druga je kreativni proces, treća je kreativni produkt, a posljednja, četvrta kategorija, je kreativno okruženje.

Prva kategorija je kreativna osoba te se može reći koliko je netko kreativan i na koji način upotrebom nekih od postojećih testova. Za procjenu razine kreativnosti najpoznatijih je Torranceov test kreativnosti, a KAI test (engl. Kirton AdaptionInnovation Inventory) se koristi za procjenjivanje stila kojim se kreativnost iskazuje tj.stila razmišljanja, dok se MBTI test (engl. Myers-Briggs Type Indicator) koristi u određivanju tipologije ponašanja. Druga kategorija je kreativni proces. On sadržava oblike razmišljanja i funkcioniranja kad se ponašamo na kreativan način i taj se proces može podijeliti na dijelove: priprema, inkubacija, nagovještaj, luminacija i verifikacija. Treća kategorija je kreativni produkt. On može biti neka zamisao, pjesma, slika koju naslikamo i sl.. Produkt može biti više ili manje inovativan i više ili manje

upotrebljiv. Četvrta kategorija je kreativno okruženje. Ono što nas okružuje, može biti fizička ili socijalna okolina. Ono ima utjecaj na način na koji će se kreativni proces događati i kako će kreativni produkt nastajati. Djelomično određuje i koliko će kreativnosti pojedinac moći izraziti. (Slunjski, 2013)

2.2. Razvoj kreativnosti, kreativnog mišljenja i mašte

Osnovu kreativnosti čini kreativno mišljenje koje započinje osviještenim osjetilnim doživljajima preko maštovitog igranja elementima, aktivnog sudjelovanja u glazbenom, plesnom, likovnom ili dramskom stvaralaštvu, sve do organiziranog promatranja, kritičkog i kreativnog mišljenja te izrade originalnih proizvoda, pronalaženja rijetkih odgovora i rješenja koji su novi za pojedinca, njegovu bližu i daljnju okolinu. Kreativno mišljenje je novi način izgradnje mentalnog sklopa čovjeka koji vodi otkriću, izumu, eksperimentiranju, istraživanju i zamišljanju. Ono sadrži znanje, ali je i nova organizacija ličnosti koja uključuje osjećaje, suradnju i inicijativu. Počeci kreativnog mišljenja djece predškolske dobi mogu se organizirati stvaranjem rimovanih stihova, sastavljanjem manjih riječi o nekome ili nečemu, pa će djeca sa svim tim iskustvima i znanjima moći smišljati vlastite brojalice, razne igre te u postojećim mijenjati situacije, imena ili pravila. (Stevanović, 2003)

Predškolska dob je razdoblje spontane dječje aktivnosti u kojoj se nastavlja razvoj emocionalne osnove kreativnosti, započinje razvoj kreativne mašte podražavanjem stvaranja perceptivnih predodžbi. Razvoj dječje kreativnosti potiče se s ostvarivanjem različitih nestrukturiranih izvora s kojima dijete praktično manipulira i razvija različite spretnosti, raznolikosti, tj. raznovrsnosti iskustava. Nadalje, djetetu je potrebno dovoljno vremena za razvijanje ideja u rješavanju problema i sudjelovanje s kreativnim odraslim osobama. Kreativnost je moguće sustavno razvijati i planovi za razvoj kreativnosti moraju, osim razvijanja kreativnog mišljenja, njegove upotrebe u specifičnim, konkretnim zadacima i širenje znanja, obuhvatiti i emocionalni odgoj kao potporu razvijanja samopouzdanja i kreativne mašte. Maštu posjeduje svaki čovjek u većoj ili manjoj mjeri. (Čudina-Obradović, 1990)

Zanimljivo je spomenuti kako je jedno od temeljnih zanimanja djeteta maštanje i zamišljanje nepostojeće stvarnosti. Možemo reći kako djetetovo maštanje spada u temeljne biološke i kulturne potrebe vrste i svake njezine jedinice, bez obzira na dob, spol, tjelesne i psihofizičke podobnosti i slično. Mašta za dijete predstavlja elementarno sredstvo djetetu da odgovori na egzistencijalno pitanje: „Što ću biti, gdje ću biti, što ću raditi kada odrastem?“, što

ga ujedno i određuje kao zasebnu i jedinstvenu jedinku. Dječja mašta počiva na istančanim sposobnostima ljudske vrste za opažanje. Jedna od posebnih „vrsta“ opažanja je fizionomsko opažanje, koje se sastoji od toga da dijete fizičkim predmetima, biljkama, životinjama ili prirodnim pojavama pridaje ljudske osobine. (Barath, 1999)

U kreativnom izrazu djece, maštanje se najčešće vidi u stvaranju novih oblika i kreativnih uradaka na osnovi već poznatih događaja ili pojava poput raznih ilustriranja (bajki, pjesama, zamišljenih događaja i dr.), gdje su bogatstvo i originalnost dječje mašte uvjetovani slobodnim, spontanim i osmišljenim vođenjem djeteta u kreativnom izražavanju. (Škrbina, 2013)

Sva djeca dolaze na svijet s kreativnim potencijalima koji su bitni za njihov budući kreativni razvoj, a koji je zapravo sistem postupaka u razvijanju kreativnog mišljenja. Bitno je naglasiti da je poticajna okolina (obiteljska ili vrtićka) bitna za razvijanje dječjih stvaralačkih potencijala. Ona djetetu osigurava sigurnost, podršku, toplinu i time omogućava suradnju između djece te djece i odgojitelja, što doprinosi zajedničkom učenju i uvažavanju razlika. (Stevanović, 2003)

Dijete može na osnovi mišljenja, oslanjajući se na svoje slikovno pamćenje, slobodno formirati svoje neobične vizije koje očituje u likovnom izrazu kao odraz svoje stvaralačke mašte. Ako je dijete obogaćeno sjećanjem, aktivnošću osjetila, pamćenjem i emocijom, ono može formirati maštu. Ako želimo izazivati stvaralačku maštu, potrebno je zadavati motive kojima je moguće aktivirati maštu. To mogu biti sljedeći motivi: neobična plamena ptica, stabla koja hodaju i govore, neobični čarobni cvijet, razljućeni vjetar, patuljci, neobično vozilo budućnosti i sl.. (Bodulić, 1982)

Kreativnost je urođena sposobnost koja se mora uvježbavati i razvijati. Nemotivirajuća okolina, obiteljski odnosi, vrtić, socioekonomski uvjeti ili međuljudski odnosi čine samo neke od čimbenika koji utječu na sputavanje i nerazvijanje kreativnosti. Pojedinaac se na taj način ne može afirmirati i ostvariti. (Somolanji, 2008)

Slika 2. Prikaz dječjeg uratka različitih tehnika

Preuzeto: <https://www.flowbyjenny.com/2013/06/25/en/lets-get-creative!-art-classes-for-kids-17338987>

2.3. Konvergentno i divergentno mišljenje

Do razlikovanja između konvergentnog mišljenja i divergentnog mišljenja na osnovi eksperimentalnih istraživanja došao je američki psiholog Joy Paul Guilford. Konvergentno mišljenje odvija se u već usko navedenim okvirima, provjerenim shemama, ograničenim kriterijima prema postavljenom zadatku. Ono vodi do jednog točnog rezultata i do jedinstvenog rješenja. Takvo se mišljenje često primjenjuje u testovima inteligencije, gdje je samo jedan odgovor točan. Divergentno mišljenje se odvija u široko navedenim okvirima, slobodnim kriterijima i s različitim mogućnostima odgovora. Ono pogoduje da do izraza dođe mašta i originalnost. Tako je konvergentno mišljenje svojstveno namjenjeno rutinskom i opreznom te činovničkom radu, divergentno se predaje slučaju i avanturi. Kod djeteta predškolske dobi prevladava divergentno mišljenje u slobodnim aktivnostima djeteta koje nisu ograničene disciplinom učenja. Konvergentno i divergentno mišljenje su komplementarni oblici jer stjecanje znanja pretpostavlja dobru osvještenost o određenim stvarima i procesima, a vrši se pomoću konvergentnog mišljenja. Ukoliko stavimo naglasak na konvergentno mišljenje u učenju, ignoriranje divergentnog mišljenja vodi zatupljivanju kreativnosti. (Supek, 1987)

Neke igre za poticanje divergentnog mišljenja (Čudina–Obradović, 1990):

1. Verbalne – nastavljanje priča, izmjene riječi i stvaranje veza
2. Vizualne – dovršavanje crteža prema vlastitoj želji
3. Prostorne – različita upotreba predmeta iz okoline (npr. razni pedagoški neoblikovan materijal)
4. Zvukovne – različito izgovaranje glasa i dodavanje različitih pokreta
5. Logičke – problemske priče i matematički (numerički, geometrijski) i fizikalni zadaci.

Divergentno mišljenje se često uspoređuje s kreativnošću, a za kreativnost je potrebno i divergentno i konvergentno mišljenje, kako bi se od mnogih kreiranih alternativa izabralo najbolje rješenje. Tako divergentno mišljenje otvara nove ideje i potencijalna rješenja, a konvergentno mišljenje kritički sagledava ideje i pronalazi najbolja rješenja. (Balić Šimrak, 2010).

Programi razvoja tehnika divergentnog mišljenja (Čudina-Obradović, 1990):

1. Oluja ideja –tehnika za dostizanje slobodne proizvodnje velikog broja ideja
2. Sinektika –postize originalne ideje oslobađanjem od opće prihvaćenih navika u pridruživanju problemu
3. Prisilne transformacije –pojedinac zamišlja nova svojstva predmeta dubinskim provođenjem niza transformacija
4. Lateralno mišljenje – postizanje novog i originalnog u mišljenju osnovano na oslobađanju od prevladavajuće ideje
5. Popis atributa – konvergentnim procesima mišljenja izazva se nastanak novih obilježja.

Edward de Bono objasnio je lateralno mišljenje. Lateralno mišljenje je dospijevanje do novog, originalnog rješenja promjenom i pronalaskom eksperimentalnog puta, usmjerenjem pozornosti na ono što je drugačije od uobičajenog. Omislio je i koncept “šest šešira“ koji nas poučava kako je mišljenje moguće podijeliti na šest različitih načina koji su prikazani šeširima. Kada promjenimo šešir mijenjamo i način mišljenja, a šeširi su, naravno, samo metafora. Metoda „šest šešira“ predstavlja jednostavan i učinkovit postupak koji potiče suradnju, kreativnost, inovativnost te produktivnost. (Slunjski, 2013)

3. LIKOVNE AKTIVNOSTI DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Likovne aktivnosti se dijele u dvije skupine, a to su aktivnosti koje počinju spontano s likovnim izražajem biranjem likovnog sredstva, dok je druga aktivnost planirana, s ciljem i

zadacima. Prva skupina likovne aktivnosti otkriva brojne informacije o djetetu, njegovim željama i mislima, dok druga aktivnost pruža djetetu da izrazi svoju osobnost, ali i da usvoji nove tehnike. Kada je u pitanju likovna aktivnost u ranoj i predškolskoj dobi, postoji nekoliko osnovnih aspekata rada (Balić-Šimrak, 2010):

- uvažavanje i prihvaćanje djetetovog autentičnog likovnog izraza u skladu s razvojnim karakteristikama djeteta
- omogućavanje pristupa raznolikim likovnim materijalima i tehnikama likovnog stvaralaštva
- omogućavanje djetetu da usvoji posebne likovne vještine kad su u pitanju likovni materijali i likovne tehnike
- upoznavanje djeteta s likovnom umjetnošću putem slikovnica, reprodukcija, posjeta galerijama i muzejima.

Svako dijete treba poštivati i uvažavati njegovu osvještenost za svijet umjetnosti. Likovne aktivnosti i načini manipuliranja njima ne bi trebali biti nametnuti, ali dijete treba usmjeravati na mogućnosti koje mu likovnost može ponuditi. Dijete predškolske dobi ima svoj likovni jezik te je na nama da ga oslušujemo, pokušamo ga razumjeti i da ga poštujemo. (Balić Šimrak, 2010).

U metodici likovne kulture interpretira se primjerenost materijala djeci i u odnosu na njihovu pedagošku vrijednost. Tako se u dječjim vrtićima koriste slikarski materijali i kistovi koji omogućuju djeci lako pokrivanje podloge na kojoj oblikuju svoju likovnu ideju. Poticanje slobodnog likovnog izraza traži određeni format, kist i boju. Razvoj preciznosti i motorike prstiju ostvaruje se radom s materijalima koji ostavljaju tragove tankih crta, dok se motorika prstiju i šake potiče uporabom gline (glinamola, plastelina, fimo mase) i kaširanog papira. U tom slučaju i izbor tema treba biti primjeren. (Herceg, 2010)

Dječji crtež je sredstvo komunikacije između djeteta i okoline. Osim što nam dijete nesvjesno putem svog crteža šalje poruke, tako nam nesvjesno govori o svom razvoju, emocijama, određenim doživljajima, shvaćanjima, a ujedno i o nedostacima i poteškoćama koje su prisutne. Većini djece crtanje predstavlja ugodnu aktivnost. Djeca otvoreno govore o svojoj likovnoj aktivnosti, odnosno, ne pokušavaju prikriti prave osjećaje ili napraviti nešto za odrasle. Sva su djeca različita. Obilježja dječjeg izraza su spontanost, skladnost, ritmičnost, ekspresija, što se očituje u sjedinjavanju realnog i fantastičnog. (Grgurić, 1996)

Slika 3. Prikaz dječjeg uratka lava na livadi

Preuzeto: <https://creativekeanu.com/>

Kad djeca nacrtaju crtež treba ih pažljivo poticati pitanjima o crtežu, a pritom ih se pita o njihovim osjećajima i doživljaju nacrtanog, kako bi se smanjili otpori i povećala mogućnost slobodnog izražavanja. Ako je potrebno, mogu im se ponuditi i druge tehnike – plastelin, crtanje prstima i sl. (Kondić, 2009)

4. LIKOVNI JEZIK

Likovna komunikacija zasniva se na poznavanju likovnog jezika, koji se sastoji od različitih likovnih simbola. Likovni jezik se mijenja kroz faze likovnog razvoja. Kako bi mogli kvalitetno analizirati dječji likovni uradak, potrebno je biti upoznat s navedenim komponentama. Kako svaka umjetnost ima svoj jezik tako postoji i likovni jezik kojim se uspostavlja veza s likovnom umjetnošću. (Jakubin, 1999)

Likovni jezik urođena je sposobnost izražavanja, komuniciranja i oblikovanja. Navedenu sposobnost djeca ne preuzimaju i ne uče iz okoline, ona se razvija iz prirodnih potencijala dječjeg bića u obliku spontane interakcije unutrašnjeg svijeta djeteta i njegove vanjske okoline. Putem karakteristika i tumačenja oblika, djeca iskazuju sadržaje kojima se bavi njihova svijest, a koji nam inače nisu dostupni. (Belamarić, 1987)

4.1. Likovni elementi

- Točka predstavlja osnovnu likovnu vrijednost, a možemo je nizati, graditi, kombinirati, pravilno i nepravilno raspoređivati te stvarati tamnije i svjetlije tonove.
- Crta je osnovni likovni element crteža i smatra se temeljem svih oblika likovnog izražavanja. Osnovna svojstva crte su: po toku (ravne crte, krivulje), po karakteru (tanke, debele, dugačke, kratke, oštre itd.) te po značenju (strukturne i konturne).
- Boja obuhvaća dva pojma. Prvi pojam označava fizikalnu osobinu svjetlosti, tj. odnosi se na osjećaj koji u oku stvara svjetlost reflektiranu od površine materije, dok drugi pojam označava tvar za bojenje koja ima svojstvo obojati bezbojnu materiju.
- Ploha predstavlja realnost dvodimenzionalnosti. Stvorena je od širine i dužine. Ploha može biti ravnina, zaobljena, napeta, izlomljena, nepravilna, geometrijska, obojena, svjetla, tamna, oštih i/ ili mekih bridova, mala ili velika, obla i ugla, itd.
- Volumen označava razne i bezbrojne prostorne oblike, a kako svaki prostorni oblik ima svoj obujam, volumen se može definirati kao obujam nekog tijela u prostoru.
- Prostor podrazumijeva dva pojma: trodimenzionalni prostor i dvodimenzionalni prostor (prostor plohe), što određuje i likovna područja oblikovanja u trodimenzionalnom prostoru i oblikovanje na dvodimenzionalnom prostoru - plohi. (Jakubin, 1999)

4.2. Likovni simboli

Likovni jezik se zasniva na likovnim simbolima. Likovni simboli se javljaju spontano i prirodno, te se smatraju izrazom svijesti djeteta.

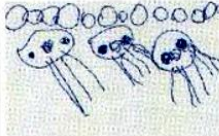
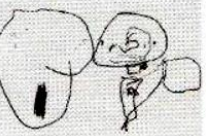

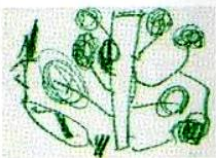

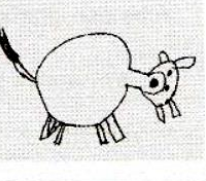

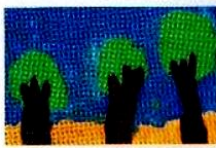

- Različite linije su prvi znakovi kojima djeca počinju likovno izražavanje. Kružecim linijama djeca izražavaju kretanje prostorom, dok vibrirajućim linijama izražavaju unutrašnju životnost nečega. Šaranje se smatra nedostatkom rada, nezrelošću i nesposobnošću, a takvim stavom ometamo i zaustavljamo razvoj likovne sposobnosti djece jer je šaranje jedna od faza u razvoju dječjeg crteža.
- Mrlje su povećana frekvencija vibrirajućih linija, čime nastaju veća ili manja zgusnuta i tamna područja. Na mrlje ne treba reagirati negodovanjem ili ignoriranjem jer na taj način ometamo prirodni tok razvoja crteža, razvoj svijesti i sposobnosti djeteta. Djeca se obično izražavaju mrljama kada žele dočarati nešto što je tvrdo i čvrsto opipom.
- Neki događaji su trajni, dok drugi nastaju i nestaju te će takvu pojavu dijete izraziti udarcima olovke po papiru, pri čemu će nastati točke koje skliznu u kratku liniju.

- Nizom kraćih linija i točaka dijete pokazuje da je uočilo neku pravilnost. Da bi dijete nacrtalo ravne linije mora prekinuti i zaustaviti spontanost kružnog kretanja rukom te kretanje uputiti u smjeru u kojem će održavati ravnu liniju.
- Vodoravne linije označavaju širenje u prostoru, a okomite linije izražavaju kretanje u vis ili u dubinu.
- Kose linije javljaju se kao značenje kretanja, ali se kasnije javljaju i kao simbol nesigurnosti, odnosno, nestabilnosti jer u prostoru ne stojimo koso bez oslonca.
- Krug je prvi oblik kojeg djeca crtaju. Dječji krugovi nisu nacrtani savršeno. U fazi primarnih simbola krug postaje simbol za svaki pojedinačni oblik, ljude, životinje ili stvari. Dijete sebe doživljava kao pojedinačan i izdvojeni oblik što odgovara pojavi da dijete o sebi govori u trećem licu.
- Kvadrat i pravokutnik, kao i krug, mogu predstavljati bilo koju stvar, čovjeka, životinju ili cjelinu. Crtanjem kvadrata dijete pokazuje da je svjesno svoje svijesti, da je svjesno svojeg „ja“ i da se crtajući osjeća i uočava namjera. Dijete pri crtanju pazi da linija bude ravna, da je zaustavi u pravom trenutku, da joj odredi novi smjer i tako dok ne spoji početak i kraj crte i ne dobije pravilan oblik.
- Štapić, valjčić, kuglica, pločica i komadić su osnovni simboli u trodimenzionalnom izražavanju. Najčešće se ostvaruju plastelinom i glinom, dok otvore i dubine djeca istražuju u radu s plastičnim materijalima. Pomoću slijeda simbola u likovnim radovima moguće je pratiti i razumjeti sadržaje kojima se bavi dječja svijest. (Belamarić, 1987)

5. FAZE RAZVOJA DJEČJEG LIKOVNOG IZRAŽAVANJA

Dječji crtež sredstvo je samoizražavanja i olakšavanja. Likovna je ekspresija određenom broju predškolske djece mnogo lakša od verbalne. Dijete poseže za olovkom, kredom, štapićem sa željom da nešto piše ili crta. Taj prvi slikovni govor treba se razumjeti. (Peteh, 2018)

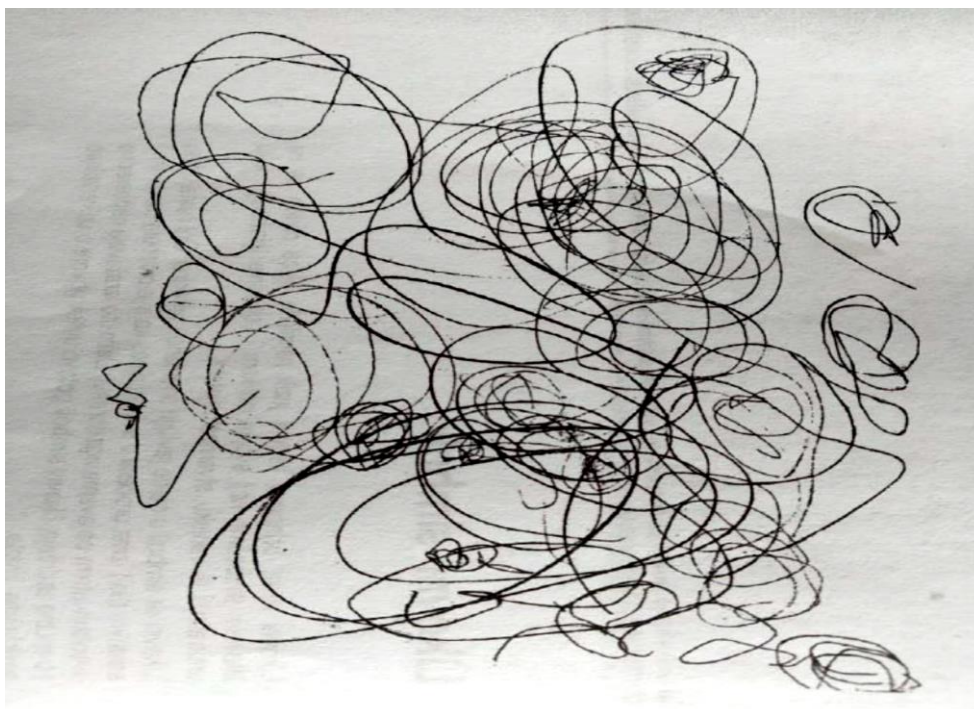
Dijete likovnim izražavanjem pokazuje svoje shvaćanje svijeta, ono što ga veseli i zanima. Već od najranije dobi dijete “modelira“ od kruha, opipava i istražuje mogućnosti oblikovanja rukama, “gradi“ u prostoru elementima koji su mu pri ruci (kockicama, igračkama, hranom), slaže i preslaguje, kombinira i daje novu dimenziju objektima i stvarima koje ga privuku. (Balić-Šimrak, 2010)

uzrast/god. i mj.	čovjek	mačka	cvijet	stablo
0,6 - 1,5				
1,6 - 2,5				
2,6 - 3,5				
3,6 - 4,5				
4,6 - 5,5				
5,6 - 6,5				
6,6 - 7,5				

Slika 4. Likovni razvoj djeteta (Herceg i sur. 2010)

Promatrajući crtež može se zaviriti u dječji svijet. No, kako bi to bilo moguće, potrebno je razumjeti etape razvoja dječjeg crteža kao i dječje psihofizičke karakteristike. Faze razvoja dječjeg likovnog izražavanja podijeljene su na (Herceg, 2010):

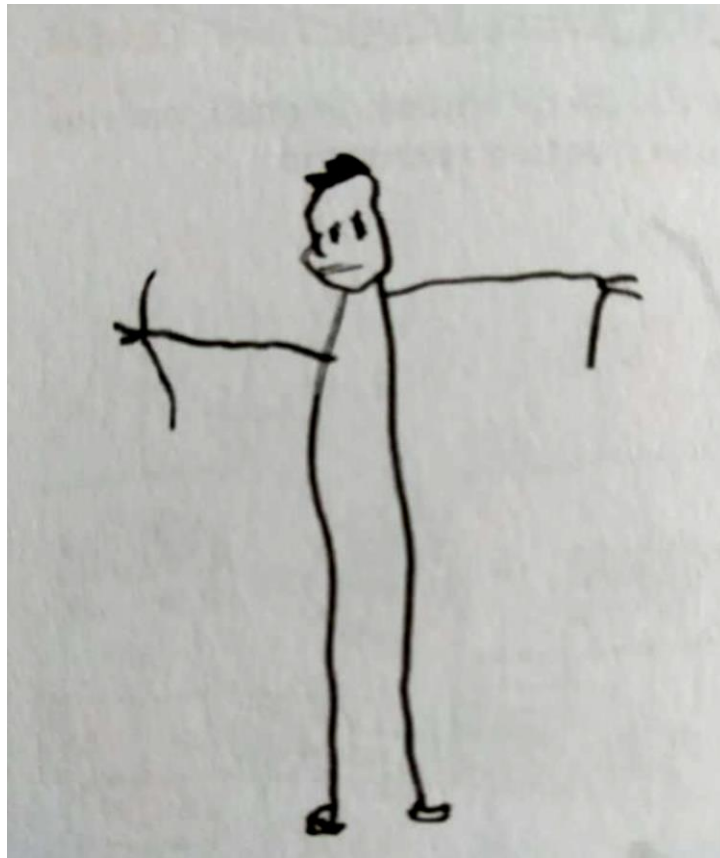
Faza šaranja pojavljuje se od prve do treće godine starosti djeteta, no moguće je i ranije i kasnije pojavljivanje iste. Ova faza ima razvojne likovne karakteristike pa se razlikuju pravolinijske šare, veće kružne šare, manje kružne šare, no one još ne prikazuju konkretan oblik ili figuru. Etapa šaranja je svojevrsan način likovnog istraživanja djece rane dobi koja za cilj ima prvenstveno uživanje u samom doticaju boje prstima, uživanje u samom pokretu te nema pokušaja prikazivanja svijeta pomoću crteža. Djeca ove dobi okreću papir prilikom šaranja i crtež nema težište te ga je moguće promatrati s bilo koje strane. U kasnijoj fazi, javlja se sve češće imenovanje likova nastalih šaranjem. U ovoj etapi prevladavaju psiho-motorički i osjetilni djetetov doživljaj i užitek pri samom povlačenju linija, dok pokušaj prikazivanja okoline dolazi na kraju te etape kao slučajno postignuti crtež.

Slika 5. Faza šaranja (Belamarić, 1987)

Faza sheme traje od treće do pete godine starosti djeteta. Prikazuju se prepoznatljive figure i objekti s najjednostavnijim elementima, pa u dječjim crtežima prepoznamo dječju namjeru da nešto prikažu, a ono što prikazuju njima je važno. Upravo zbog toga na crtežu, tzv. „glavonošca“ dijete prikazuje lice s očima i ustima dok su udovi, bez tjelesnog oblika, prikazani samo kao linije.

U ovoj etapi može se uočiti princip glavnog pravca kojim se ljudska figura prikazuje u vertikali, a životinja u horizontali. No, ovo je etapa u kojoj djeca rado crtaju i druge objekte poput kuće, stola, cvijeta, leptira, stabla, automobila i slično.

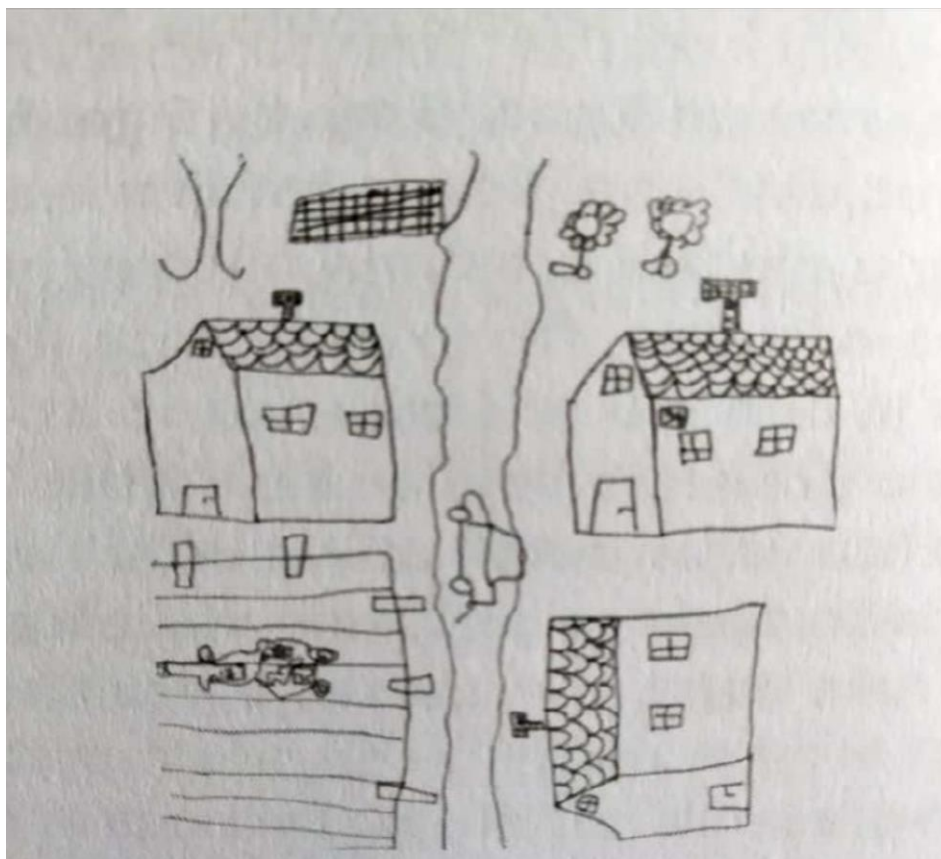
Slika 6. Faza sheme (Belamarić, 1987)

Faza razvijene sheme traje od pete do osme godine starosti djeteta. U ovom periodu pojavljuje se mnogo detalja kojima djeca upotpunjuju prvobitnu shemu prikazivanja čovjeka i objekta (uši, kosa, obrve, vrat, debljina ruku i nogu, odjeća, obuća, ukrasi, nakit i slično). U tom se razdoblju u dječjim crtežima pojavljuju simboli koji prikazuju simpatije djeteta prema prikazanoj osobi ili okolini. Petogodišnjaci obično imaju set simbola koji predstavljaju njihovu okolinu, koje onda prikazuju na svojim crtežima, koristeći se točno određenim stereotipnim shemama. Tako se na tim crtežima uočava zelena linija na dnu crteža koja predstavlja travu, plava linija na vrhu crteža koja simbolizira nebo te žuto sunce na vrhu crteža. Obično ovakav crtež prati još i kuća te ljudski likovi, a čitav crtež, tj. likovi, smještaju se na „temeljnu liniju“. Osim prikaza prostora i prikaz pokreta je značajan za ovu etapu.

Slika 7. Faza razvijene sheme (Belmarić, 1987)

Faza oblika i pojava traje od osme do desete godine starosti djeteta. U ovoj se fazi realnost prikaza figura i objekata još više povećava, a prikazuju se profil, pokret i osnovni prostorni odnosi. Preciznijim promatranjem dijete prikazuje bogatije viđenje svijeta tako da se, osim potpunijeg prikaza figura i objekata, javljaju elementi prikaza pokreta figura, što počinje prikazom profila kao i prikazom prostora. Prikaz prostora u ovoj fazi je tzv. opisni prostor.

Slika 8. Faza oblika i pojava (Belamarić, 1987)

6. LIKOVNA TIPOLOGIJA DJECE

Svako dijete kao i svaka odrasla osoba ima svoje, posebne osobine kojima se odlikuje i prema kojima se razlikuje od druge djece i odraslih. Svako dijete prema svojim specifičnim likovnim sposobnostima spada u neki likovni tip. Na pripadnost određenom likovnom tipu utječe prvenstveno način likovnog izražavanja samog djeteta. Razlozi postojanja razlika uvjetovani su kako razvijenošću određenih sposobnosti, naklonošću određenim likovnim elementima, tako i stečenim kompetencijama djece. (Herceg, 2010)

Likovni tipovi djece: uvjetovani likovnim sposobnostima, uvjetovani uporabom likovno-izražajnih sredstava i uvjetovani osobnim kompetencijama djeteta.

Likovne tipove djece uvjetovane likovnim sposobnostima dijelimo na vizualni tip, intelektualni tip, ekspresivni tip, senzitivni tip, tip vizualnog pamćenja, analitički tip i sintetski tip. Vizualni tip je dijete čiji izraz teži da mu likovni izraz bude realan te se takva djeca lako izražavaju motivima iz okoline. Imaginarni tip je dijete čiji je izraz bogat neobičnim i neočekivanim motivima, tj. naklonjeno je mašti. Intelektualni tip je dijete čiji se izraz temelji

na vizualnom pamćenju, dok je ekspresivni tip djeteta čiji se izraz temelji na vlastitim emocijama. Senzitivni tip je djeteta čiji se izraz temelji na osjetljivom opažanju te se lako motivira neobičnim poticajima. Analitički tip je djeteta čiji se izraz temelji na zapažanju detalja, a sintetski tip je djeteta čiji se izraz temelji na cjelini samog izraza (Herceg, 2010).

Likovne tipove djece uvjetovane uporabom likovno-izražajnih sredstava dijelimo na koloristički tip, grafički tip, konstruktivni tip, impulzivni tip, prostorni tip i dekorativni tip. Koloristički tip je djeteta čiji se izraz temelji na upotrebi intenzivnih boja, dok je grafički tip djeteta čiji je izraz pretežno usmjeren na upotrebu crta. Konstruktivni tip je djeteta čiji se izraz temelji na jasnim geometrijskim oblicima. Impulzivni tip je djeteta čiji se izraz temelji na spontanosti. Prostorni tip je djeteta čiji se izraz temelji na prikazu prostora, a kasnije perspektive, dok je dekorativni tip djeteta čiji se izraz temelji na upotrebi ploha i ritmičkog rasporeda likovnih elemenata. (Herceg, 2010)

Likovne tipove djece uvjetovane osobnim kompetencijama djeteta dijelimo na motoričko-tehnički tip, nespretni tip, brz likovni tip, spor likovni tip, pedantan likovni tip, površan likovni tip, aktivan likovni tip i pasivan likovni tip. Motoričko-tehnički tip je djeteta koje ima razvijenu motoriku ruke, pa crteži izgledaju kao tehnički crtež, a nespretni tip je djeteta koje nije dovoljno razvilo motoriku te se u radu primjećuju nespretni crteži i mrlje. Brz likovni tip je djeteta koje brzo ostvaruje svoj rad i ne obraća pažnju na finoću likovnog izražaja, dok je spor likovni tip djeteta koje sporo ostvaruje svoj rad. Pedantan likovni tip je djeteta koje svjesno rješava svoj zadatak i nada se ostvarenju očekivanih postignuća, a površan likovni tip je djeteta koje se žuri završiti svoj rad, najčešće bez emocija. Aktivan likovni tip je djeteta koje u svoj rad ulaže puno energije i truda, dok je pasivan likovni tip djeteta koje se teško motivira i dugo se odlučuje što će raditi. (Herceg, 2010)

Prateći djecu u neposrednom odgojnom obrazovnom radu, educirani odgojitelj lako će uočiti kojem likovnom tipu pripada neko djeteta te ga poticati na daljnji rad i razvoj.

7. POTICANJE KREATIVNOSTI

Djeca se najbolje izražavaju kada im je dana sloboda biti ono što jesu. Potrebno je očuvati dječju radoznalost i interes jer upravo to je osnovni uvjet za stvaralaštvo djece. Likovni jezik djece je iznimno važan. Njime djeca izražavaju svoje unutarnje biće, poimanje sebe i svijeta oko sebe, i to na vrlo specifičan način. Likovnim jezikom djeca ne proizvode repliku stvarnosti nego kreativno izražavaju svoja iskustva, doživljaje, znanja i razumijevanja, a on je

ujedno često i jedini raspoloživi način kojim dijete može izraziti svoje doživljaje, ideje i misli. Upravo iz tog razloga djecu ne smijemo poučavati kako nešto nacrtati jer ćemo takvim postupcima „gušiti“ dječju kreativnost. Djeca će s vremenom početi otkrivati razne specifičnosti linije, boje, oblika, prostora, teksture materijala kojeg im ponudimo. Vrlo rano počinju istraživati mogućnosti izražavanja linijama, odnosno, to čine prilikom prvog susreta s olovkom. Likovnim odgojem i obrazovanjem djeca od rane dobi razvijaju svoje likovne sposobnosti i svoju potencijalnu kreativnost. Za razvoj kreativnosti važan je kreativan odgojitelj i poticajna okolina. (Slunjski, 2013)

Šest načina kako potaknuti djecu na slobodno likovno izražavanje (Belamarić, 1987):

1. Usmjeravanje opažanja prvi je i najjednostavniji način poticanja. Možemo poticati opažanje na neki oblik ili pojavu, ali ono što će djecu najviše zaokupiti biti će život, funkcija i svojstva oblika, potom slijede zanimanje za dijelove oblika. Pa za veličine, vizualna obilježja oblika, materijal, boju i detalje. Najjednostavnije pitanje koje bismo trebali uporno ponavljati je: "Što vidiš i što još vidiš?". Dječje verbalne odgovore ne smijemo korigirati, nego ih primati takvima kakvi jesu. Dijete ne mora verbalizirati odgovor, njegov znak pažnje i interes može biti dodir, čuđenje, osmijeh. Budući da na taj način dijete upoznaje i doživljava neki oblik ili pojavu, ono će ih lako i na svoj način izraziti likovnim medijem. Promatranjem dijete otkriva i pamti oblike i pojave, njihove odnose i značenja te to kasnije prerađeno iskaže likovnim jezikom. Djeca ne crtaju ono što konkretno vide, nego ono što izdvajaju, pamte i poimaju o nekom obliku ili pojavi.
2. Aktiviranje sjećanja je drugi način pokretanja interesa, razgovor o nečemu što su djeca spontano vidjela i doživjela. Time se aktivira i učvršćuje njihovo sjećanje, čuva bogatstvo doživljavanja i znanja. Kao i pri usmjeravanju pažnje, djeci najprije postavljamo pitanja o tome što su vidjela. U likovne radove, koji nastaju nakon usmjerenog promatranja, djeca unose više pojedinačnih podataka, detalja, a u likovne radove koji nastaju prema sjećanju, djeca češće unose značenja i odnose među oblicima te cjelovitost događanja.
3. Maštanje se u likovnom izrazu djece najčešće javlja kao stvaranje novih varijanti i slika na osnovi poznatih događaja ili pojava. Npr. ilustriranje priča i pjesama, zamišljenih događaja i sl. Sloboda, spontanost i osmišljeno vođenje u likovnom izražavanju svega što čini život i okolinu je ono što čini dječju maštu bogatom i originalnom.
4. Zamišljanje je viša razina stvaranja slika ili imaginacije i ono je sposobnost djece da različite predodžbe i pojmove iz sfere nevidljive stvarnosti pretoče u likovni izraz.

Takvu vrstu stvaralačkih sposobnosti možemo poticati ako su djeca navikla da se slobodno i neometano likovno izražavaju. Dijete će gotovo za svaku pojavu, osjećaj, pojam za koje ne znaju stvarno značenje, pronaći likovno tumačenje.

5. Igre s likovnim materijalima, igre olovkom, glinom, bojom..., djeci donose osjećaj slobode, te ih potiče na upoznavanje i ispitivanje svojstava i mogućnosti pojedinog sredstva. Stvaralaštvo djece se najuspješnije potiče putem novih sadržaja za koje moraju samostalno pronaći i stvoriti svoje oblike. Dječje stvaralačke sposobnosti se upotpunjuju i osamostaljuju ako potičemo djecu da i sama pronalaze nove sadržaje.
6. Nenametljivo potvrđivanje vrijednosti svakog dječjeg rada, njegove uspješnosti i ljepote, djetetu znači orijentaciju i potvrdu da je na dobrom putu, da je sposobno, da može i zna, a sve mu to daje osjećaj sigurnosti i slobode. Pozitivnom atmosferom i likovno stvaralaštvo može postati stalni i aktivni dio dječjeg življenja.

7.1. Vrtić kao mjesto poticanja dječje kreativnosti

Važnost kvalitetnog likovnog okruženja prepoznao je „otac kreativnog likovnog poučavanja”, Frank Cizek, koji krajem 19. i početkom 20. stoljeća u Beču prepoznaje vrijednost i autentičnost dječjeg likovnog stvaralaštva te je omogućavanjem poticajne stvaralačke okoline i atmosfere ohrabrivao djecu da rade prema vlastitoj mašti. Cizek prostor ateljea ispunjava isključivo dječjim radovima, stvara inspirativno ozračje, pružajući djeci bogatstvo likovnog materijala na izbor, ne služeći se reprodukcijama i uzorima umjetnika pri motivaciji. Stoga se može reći da su njegove revolucionarne metode nesumnjivo dale najveći doprinos pristupu procesu stvaralaštva sa stajališta osobnosti i slobode. Reggio pedagogija ima sličan program Cizekovom te ga prezentira u svijetu putujućom izložbom ‘Hundred languages of Children’ (Stotinu jezika djece) čija je okosnica spontana ekspresija i kreativnost djeteta bez uplitanja odraslih, s time da se ta spontanost temeljila na snažnom prethodnom iskustvu kroz istraživanje i motiva i tehnika. (Balić Šimrak, 2010)

Koliku važnost i pažnju Reggio pravac daje slobodi i kreativnosti dječjeg likovnog izražavanja vidi se i u postojanju ateljea unutar svakog njihovog dječjeg vrtića u kojem educirana osoba, odgajatelj sklon likovnoj ekspresiji, radi s djecom kao ateljerista, pripremajući im bogato osmišljen prostor pun raznovrsnog materijala za svaku vrstu likovnog izražavanja. Reggio pravac veliku pažnju polaže i na izlaganje dječjih radova, na temelju čega djeca mogu svoje radove promatrati, komentirati međusobno, s roditeljima ili odgajateljem, što je podloga za daljnji razvoj djeteta. (Slunjski, 2012)

Slika 9. Atelje Reggio

Preuzeto: <https://fairydustteaching.com/2016/11/atelier-ideas/>

Likovno područje u vrtiću omogućava razvoj dječje likovne kreativnosti, ali utječe i na njihovu opću kreativnost. (Herceg, 2010)

Također, poticajno okruženje otvara umjetnički jezik u komunikaciji s različitim umjetnostima kao što su glazba, ples, drama, književnost. (Balić Šimrak, 2014)

7.2. Uloga odgojitelja

Odgojitelj omogućava djeci istraživanje okoline svim osjetilima, razvoj vizualne percepcije, kreativnog mišljenja i drugih likovnih sposobnosti. Upoznaje ih s pojedinim likovnim tehnikama i omogućava spoznavanje izražajnih mogućnosti pojedine likovne tehnike, samostalno istraživanje i eksperimentiranje, pronalazak novih postupaka, upotrebu novih materijala i sredstava. (Novaković, 2015)

Interdisciplinarni je stručnjak koji posjeduje široku kulturu, otvoren je za novosti, kreativan je, zna povezivati pojave, ima razumijevanja za život djece koji se razvija, teži socijalnoj presudi i mora posjedovati stručna te metodička znanja. Profesionalni razvoj odgojitelja na likovnom području podrazumijeva širenje i produbljivanje likovnih znanja i sposobnosti, kao i daljnji razvoj stručnih, profesionalnih i osobnih kompetencija potrebnih za

učinkovito izvođenje likovnoga odgoja. Odgojitelj prvenstveno mora raditi na svojoj osobnoj kreativnosti jer će tako moći svladati i poznavati potrebne tehnike i metode koje potiču kreativnost. Odgojitelji koji su i sami kreativni, svojim primjerom potiču djecu. (Diamond, 2002)

Slika 10. Reggio odgojitelj u likovnoj aktivnosti s djecom

Preuzeto: <https://www.nytimes.com/2009/03/01/nyregion/new-jersey/01reggionj.html>

Odgojitelj kao inicijator i organizator poticajnog okruženja može maštu i kreativnost djeteta poticati na način da izbjegava kritike ukoliko, dijete usisavač pretvori u svemirski brod. (Diamond, 2002)

Nekoliko važnih načela o kreativnosti (Slunjski, 2013):

- Kreativnost se ne razvija „nabrzaka“, treba biti način na koji živimo, razmišljamo i djelujemo, a na isto prenosimo i na dijete.
- Kreativnost nema točne i netočne odgovore, nema ispravnih i neispravnih načina na koje se nešto treba napraviti.
- Svako je dijete na svoj način kreativno, neka djeca su kreativnija u nekim područjima, a druga u nekim drugim područjima.
- Kreativnost djeteta možemo cijiniti na mnogo načina, važno je djetetu pokazati da njegov kreativni napor cijenimo, kao i njegov trud koji ulaže u to što radi. Bitno je djetetu dopustiti da svoj rad dovrši i tako mu pokazujemo kako njegov rad cijenimo.

- Proces je često važniji od rezultata, kako je dijete stvarajući razmišljalo, kako se osjećalo, kako je svoja iskustva i doživljaje stvaralački prerađivalo i izražavalo, možda je i važnije od onoga što je na kraju učinilo. Bitno je da odgojitelj ponudi što više motivacijskih sadržaja koji će djeci dati veću slobodu i kreativniji stvaralački rad.

8. OMETANJE KREATIVNOSTI

Do ometanja likovnog stvaralaštva dolazi najčešće zbog nepoznavanja i nerazumijevanja uloge i funkcije te sposobnosti u razvoju djece, odnosno, zbog želje okoline da poduči dijete kako će nešto nacrtati, naslikati ili napraviti. Time se nenamjerno postiže obrnut učinak, pa, umjesto razvoja i interesa za likovni rad, dijete obično odustaje i prelazi na više ili manje uspješno oponašanje iznesenih shematskih predložaka. (Belamarić, 1987)

8.1. Postupci ometanja

U razdoblju kada se dijete počinje zanimati za boje, linije i mrlje te ih pokušava samo stvarati, u to isto vrijeme, kada dijete tek otkriva svoju likovnost, postoji opasnost od sputavanja djetetove kreativnosti. To se može dogoditi na razne načine: nekvalitetnim bojankama koje su pune šablonskih oblika, crtanjem djeci kako bi ih se naučilo crtati i još mnogo toga. Načini ometanja kreativnosti mogu se podijeliti u dvije skupine. Prvu čine svi oblici izravnog miješanja i interveniranja u likovne radove djece, a drugu skupinu ometanja dječje kreativnosti čine neki odgojni postupci i stavovi. (Belamarić, 1987)

Kako ne bi ometali dječje likovno stvaralaštvo trebali bi izbjegavati sljedeće (Belamarić, 1987):

1. Crtanje djeci je najdrastičniji primjer negativnog uplitanja u razvoj dječjih likovnih sposobnosti. Nacrtane oblike, iako ih mogu prepoznati, djeca u biti i ne razumiju, no zbog autoriteta odraslih ona ih pokušavaju oponašati. Tim postupkom se ugrožava i prekida prirodni i svrhoviti način opažanja, shvaćanja i stvaranja oblika, ne potiče se razmišljanje i samostalno zaključivanje već se djecu navikava na pasivnost, preuzimanje gotovih šablona.
2. Ispravljanje dječjih oblika smatra se jednako negativnim kao i crtanje predložaka, a odnosi se na usmene upute kako nešto nacrtati i na „popravljanje“ dječjih nacrtanih oblika. Podučavajući djecu kako da nešto naprave narušavaju se vlastita viđenja djece, iako je možda osoba koja ih ispravlja priznato sposobna u tome.

Kod djece se tako stvara nepovjerenje u vlastite oblike te počinju osjećati nemoć i nesigurnost. Možda je baš zbog tih greški u očima odraslih dijete bilo ponosno i ispravljanjem mu je samo narušeno samopouzdanje.

3. Nacrtani oblici u za bojenje slikovnicama obično su pojednostavljenog shematskog ili za djecu složenog, naturalističkog karaktera. Prvi tip oblika djeca automatski ispunjavaju, oni se zbog svoje jednostavnosti relativno lako urezuju u dječje pamćenje i otuda se vraćaju kad god im zatreba sličan oblik. Time se stvara zatvoreni krug koji isključuje daljnja dječja opažanja. Bojenje tih slikovnica daje djeci lažni dojam da sami nešto pridonose inače njima nedostižnim oblicima.
4. Često pojavljivanje i izlaganje dječjih radova na svim mjestima, a osobito stalna prisutnost u njihovoj okolini čini da ih djeca, moraju percipirati. Širenje shematskih oblika među djecom dovodi do masovne pojave uniformnih i praznih oblika u likovnim radovima djece, odnosno, sprečavanja razvoja jednog dijela njihovih sposobnosti i uma.
5. Vrednovanje i procjenjivanje dječjih radova, svako ocjenjivanje ili uspoređivanje likovnih radova djece pred njima samima blokira njihov osjećaj slobode, a time i spontanost, odnosno, sposobnost stvaralaštva. Ako je neki djetetov rad dobro ocijenjen, ono će se dobro osjećati i imati želju da nastavi, ali ako je sljedeći rad lošije ocijenjen, djetetovo zadovoljstvo će opadati i ono će se sve više povlačiti i odustajati od likovnog rada.
6. Komentiranje i prigovaranje, jednako kao i ocjenjivanje, svaki komentar ili prigovor, pokazano ili prikriveno nezadovoljstvo izaziva nesigurnost kod djeteta i narušava njegovu sposobnost za rad.
7. Prenaglašavanje vrijednosti, pretjerana pohvala također ima negativan utjecaj i umjesto da je djetetu cilj njegovog rada uživanje u svom stvaralaštvu, njegov osnovni cilj postaje pohvala, što posebno u grupi djece rezultira nezdravim interakcijama.
8. Urednost i preciznost, inzistiranje na navedenom obično rezultira suprotnim učinkom. Precizno crtanje samo po sebi nije nikakva vrijednost, a slučajne mrlje ne umanjuju vrijednost rada, već su njegov cilj unutrašnji procesi koje je taj rad motivirao u djetetu.
9. U općem nerazumijevanju likovnog jezika djece sve je češća pojava, osobito u većim grupama djece da shematske oblike preuzimaju jedni od drugih. Sve to rezultira masovnom pojavom uniformnih i neoriginalnih oblika u likovnim radovima djece ,odnosno, do umrtvljivanja jednog dijela njihovih sposobnosti i duha.

9. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

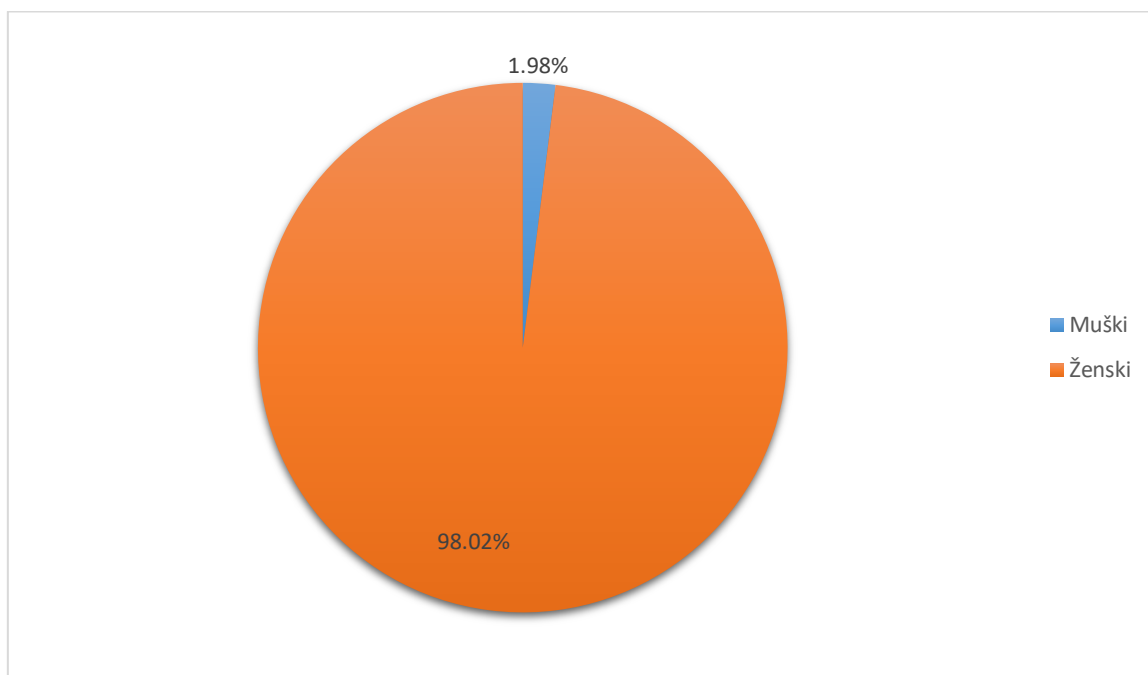
9.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je bio ispitati stajališta odgojitelja o ostvarivanju dječjeg kreativnog potencijala, poznavanju likovne umjetnosti, o njihovoj ulozi u likovnim aktivnostima i učestalosti te pristupu izvođenja likovnih aktivnosti.

9.2. Uzorak ispitanika

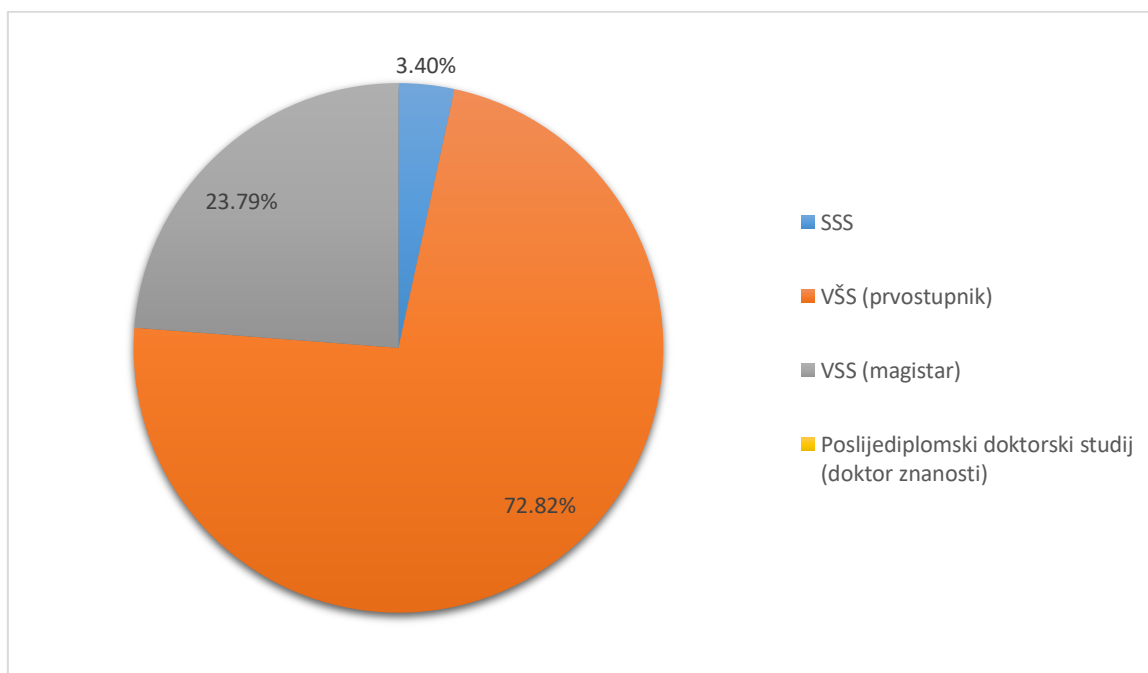
Uzorak ispitanika ovog istraživanja čini 206 odgojitelja DV s područja cijele Republike Hrvatske. Podaci su prikupljeni u 2020. godini. U istraživanju su sudjelovali odgojitelji iz DV: Maksimir, Popovača, Cvijetnjak, Kapljica, Vrbik, Sesvete, Srednjaci, Ivanić Grad, Jarun, Bukovac, Rijeka; Budućnost, Kockavica, Gajnice, Poletarac; Pikulica, Radost, Maslačak, Vrapče, Vjeverica, Fijolica, Sušak, Leptirić, More, Trnsko, Pčelica, Medveščak, Tintilinić, Varaždin, Mali svijet, Vojnić, Dječja igra, Šumska jagoda, Sunce, Izvor, Cvrčak, Mali princ, Panda, Pula, Planet mašte, Kustošija, Didi, Cvit Mediterana, Tar, Potočnica, Kremenko, Šegrt Hlapić, Šibenska Maslina, Leptir, Igra, Milana Sachsa, Tratinčica, Anđeli čuvari, Karlovac, Šlapica, Srdoči, Različak, St. Georges International School, Grigor Vitez, Leteći medvjedići, Zlatni dani, Ivančica, Trnoružica, Bjelovar, Jordanovac, Zvono, Jabuka, Osmijeh, Radost, Kutina, Lojtrica, Ružica, Koraci, Sušak, Zrno, Pjerina Verbanac, Dubrovnik, Žibeki, Katolički dječji vrtić Eden, Bedekovčina, Matulji, Buje. Dvoje ispitanika nije navelo DV u kojem rade.

Grafikon 1. Spol ispitanika

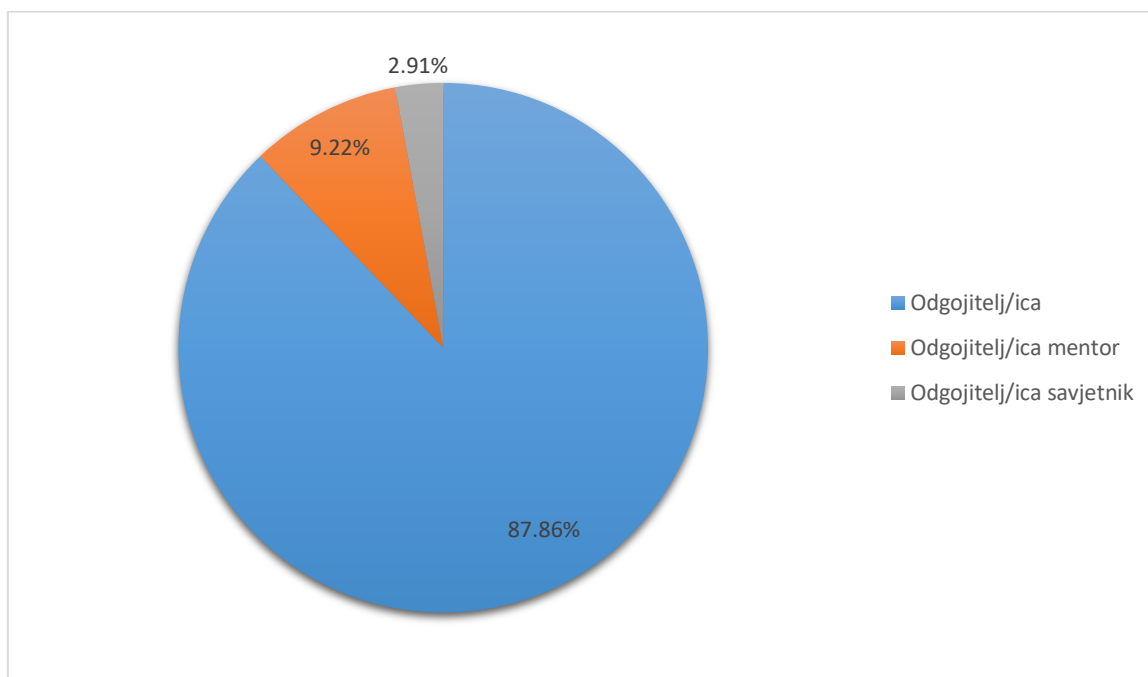
Iz grafikona 1. može se vidjeti kako je u istraživanju sudjelovalo 1,98% muške populacije te 98,02% ženske populacije.

Grafikon 2. Stručna sprema ispitanika

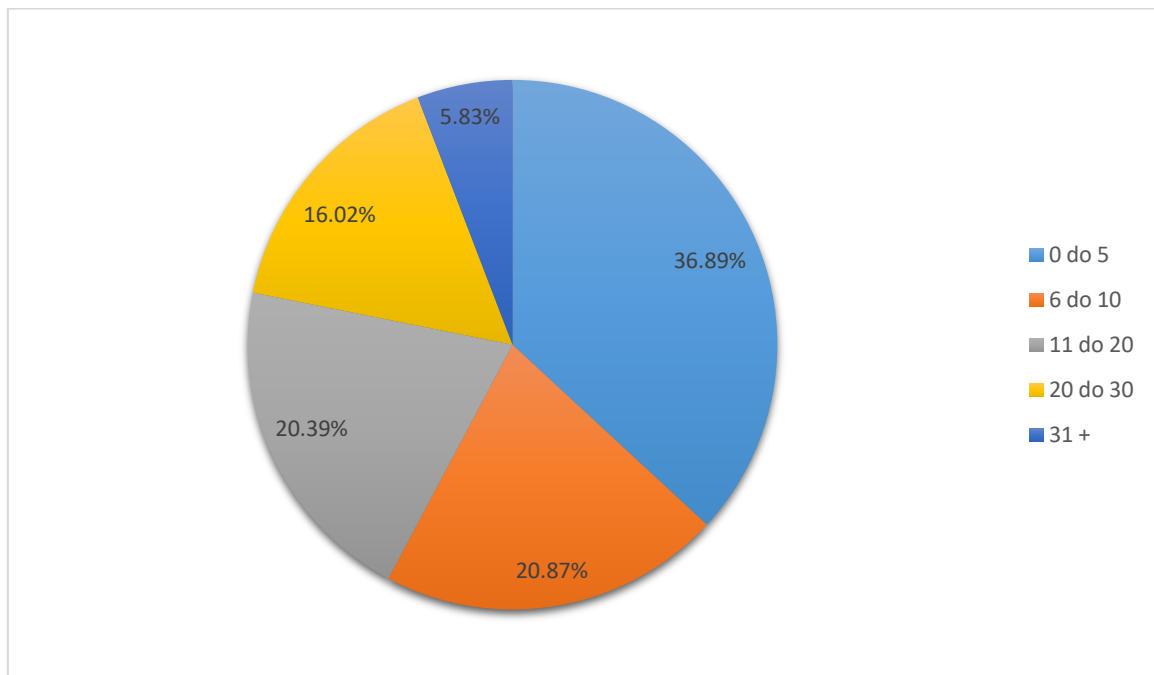
Grafikon 2. prikazuje da 3,40% ispitanika ima završenu srednju stručnu spremu, prvostupnici čine 72,82% te je 23,79% ispitanika magistara, odnosno ima završenu visoku stručnu spremu.

Grafikon 3. Stručni naziv

Prema grafikonu 3. anketu je ispunilo 87,86% odgojitelja, 9,22% su odgojitelji mentori, a 2,91% su odgojitelji savjetnici.

Grafikon 4. Godine radnog iskustva

U grafikonu 4. možemo vidjeti kako 36,89% ispitanika ima 0-5 godina radnog iskustva, 20,87% ispitanika ima 6-10 godina iskustva, 20,39% ispitanika ima 11-20 godina iskustva, 16,02% ispitanika ima 20-30 godina iskustva, dok 5,83% ispitanika ima preko 31 godinu iskustva.

9.3. Mjerni instrumenti

Za potrebe provođenja ovog istraživanja napravljen je anketni upitnik koji se sastojao od 16 pitanja. Sastojao se od pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Anketni je upitnik bio potpuno dobrovoljan te je podijeljen na dva dijela. U prvom dijelu odgojitelji su naveli naziv dječjeg vrtića, spol, stručnu spremu, stručni naziv te godine radnog iskustva. Te su informacije ujedno i nezavisne varijable ovog istraživanja. Drugi se dio anketnog upitnika sastoji od 11 pitanja s ponuđenim a, b, c, d, e, f, g odgovorima na zaokruživanje ili označavanje na temelju brojeva (potpuno se ne slažem, ne slažem se, ne znam, slažem se, u potpunosti se slažem) te označavanje ponuđenih odgovora sa ponekad, često, nikad. Tvrdnje se općenito odnose provođenju likovnih aktivnosti te o kreativnosti djece rane i predškolske dobi.

9.4. Postupak

Istraživanje je provedeno u srpnju 2020. godine. Ispitivanje je provedeno metodom anketiranja. „Metoda anketiranja je postupak kojim se na temelju anketnog upitnika istražuju i prikupljaju podaci, informacije, stavovi i mišljenja o predmetu istraživanja“ (“Metoda ankete, upitnika i intervjuja u istraživačkom procesu u saobraćaju,” n.d.). Anketiranje je provedeno u suradnji s odgojiteljima DV u cijeloj Republici Hrvatskoj. Anketni upitnik izrađen je putem Google anketa, odnosno Google obrasca te se upitnik provodio putem Interneta (WhatsApp, Facebook, E-mail). Prije samog ispunjavanja anketnih upitnika, odgojiteljima je bila objašnjena svrha istraživanja i način ispunjavanja anketnog upitnika kao i napomena da je istraživanje dobrovoljno te da će se podaci koristiti isključivo za potrebe diplomskog rada i istraživanja. Broj prikupljenih anketa je 206.

9.5. Metode obrade podataka

Podaci su obrađeni, analizirani i grafički prikazani uz pomoć programa Microsoft Excel.

10. . REZULTATI I RASPRAVA ISTRAŽIVANJA

Tablica 1. Zaokružite jedan broj pri čemu: 1 označava potpuno se ne slažem, 2 ne slažem se, 3 ne znam, 4 slažem se, 5 u potpunosti se slažem.

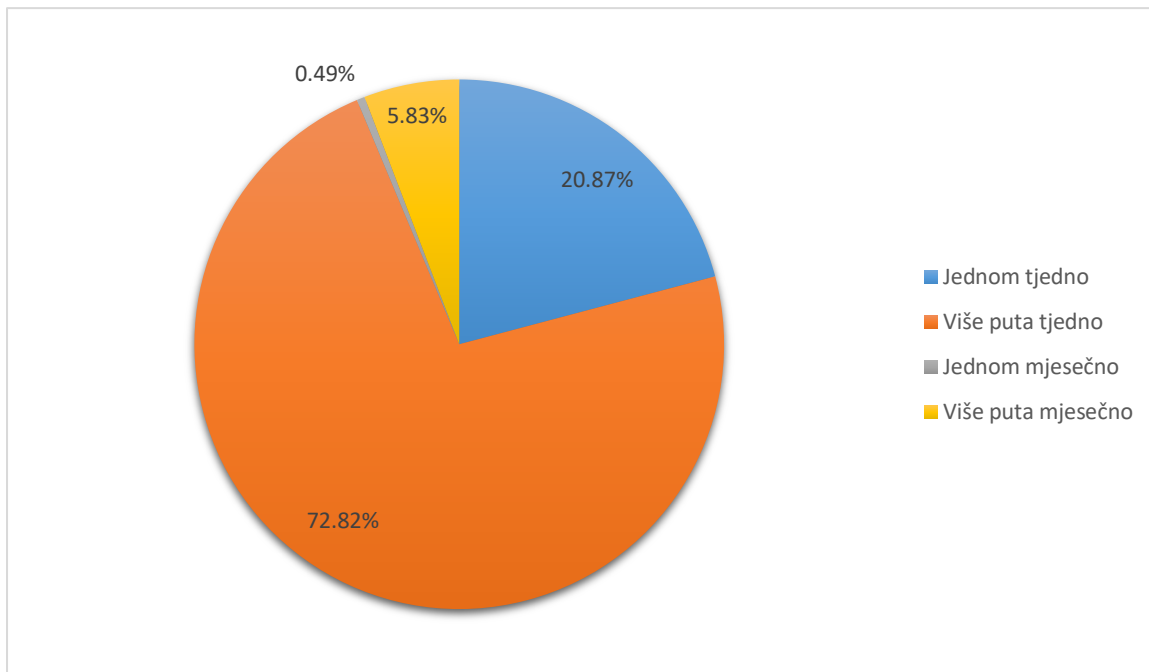
	Potpuno se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam	Slažem se	U potpunosti se slažem
<i>Sva su djeca kreativna u nekom području.</i>	4 (1,9%)	23 (11,2%)	16 (7,8%)	69 (33,5%)	94 (45,6%)
<i>Dijete može biti kreativno isključivo na jednom području (glazbeno, likovno, i sl.).</i>	82 (39,8%)	93 (45,1%)	18 (8,7%)	10 (4,9%)	3 (1,5%)
<i>Poticanje kreativnosti kod djece rane i predškolske dobi vrlo je važno.</i>	0	5 (2,4%)	7 (3,4%)	43 (20,9%)	151 (73,3%)

<i>Kreativnoj djeci nisu potrebni dodatni poticaji za stvaranje.</i>	63 (30,6%)	77 (37,4%)	25 (12,1%)	23 (11,2%)	18 (8,7%)
<i>Mogućnosti za razvoj osobne kreativnosti u vrtiću kod djece su jako velike.</i>	2 (1%)	15 (7,3%)	38 (18,4%)	81 (39,3%)	70 (34%)
<i>Okruženje se smatra vrlo važnim faktorom u razvoju dječje kreativnosti.</i>	1 (0,5%)	4 (1,9%)	14 (6,8%)	63 (30,6%)	124 (60,2%)
<i>Nedisciplinu i nered u odgojnoj skupini potiče kreativan rad.</i>	120 (58,3%)	62 (30,1%)	13 (6,3%)	8 (3,9%)	3 (1,4%)
<i>Kreativnost djece ovisi o kreativnom odgojitelju.</i>	6 (3%)	51 (24,7%)	45 (21,8%)	82 (39,8%)	22 (10,7%)
<i>Djeca su kreativna na području na kojem je kreativan njihov odgojitelj.</i>	21 (10,3%)	62 (30,2%)	45 (21,9%)	61 (29,7%)	16 (7,9%)
<i>Kreativne aktivnosti je potrebno unaprijed detaljno planirati.</i>	12 (5,8%)	48 (23,3%)	37 (18%)	71 (34,5%)	38 (18,4%)

Tablica 1. prikazuje, da se 79,1% ispitanika slaže s tvrdnjom da su sva djeca kreativna, njih 7,8% ne zna, a 13,1% se ne slaže s navedenom tvrdnjom. Svako dijete se rađa s kreativnim potencijalom, no ono se može potisnuti ukoliko se ne potiče njegov razvoj. Ako želimo kod djeteta razviti kreativnost trebamo ga motivirati i poticati te hrabriti u njegovim pokušajima. Da je dijete kreativno na jednom području slaže se 6,4% ispitanika, 8,7% ne zna, a 84,9% se ne slaže s tim. Neka su djeca kreativnija na jednom području, a druga djeca na drugom području. Neka od tih područja djeci su zanimljivija od drugih, pa će ih tako zanimati i vojeti više od drugih. Vrlo veliki postotak njih 94,2% smatra da je poticanje kreativnosti kod djece važno, 3,4% ne zna i nitko ne navodi da se ne slaže. Da kreativna djeca ne trebaju dodatne poticaje za svoje stvaranje, slaže se 19,9% ispitanika, 12,1% ne zna, a čak njih 68% se ne slaže s tvrdnjom. Materijali za kreativno izražavanje trebali bi biti uvijek dostupni djeci. Neka imaju na raspolaganju one materijale od kojih se mogu stvarati razni novi oblici i sl..

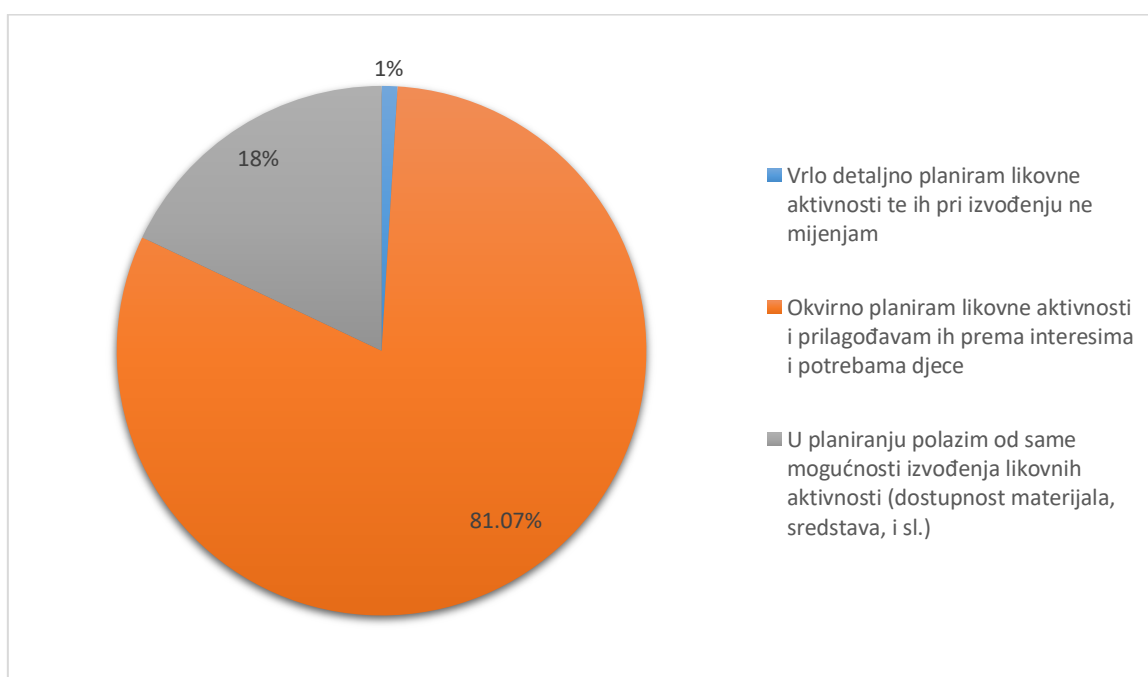
S tvrdnjom da djeca u vrtiću imaju velike mogućnosti za razvoj osobne kreativnosti slaže se 73,3%, 18,4% ne zna, a njih 8,3% se ne slaže. U dječjem vrtiću se omogućuje mnogo motivacijskih poticaja, razvija se dječja sloboda te se cijeni dječji interes. Spoznaja da je okolina važan faktor potvrđuje čak 90,8% ispitanika, 6,8% ne zna, a 2,4% se ne slaže s navedenim. Djeca aktivno traže informacije iz svog okruženja, znatiželjna su i istražuju. Važno je da djeca dožive okruženje kroz što veći broj osjetila. Vrlo mali postotak, 5,3% se slaže da nedisciplina i nered čine rezultat kreativnog rada, 6,3% ne zna, a veliki postotak njih 88,4% se ne slaže. Izjava da kreativnost rezultira nedisciplinom i neredom predstavlja samo stereotip i služi kao izgovor. Kreativnost slijedi određeni proces koji ima svoj tijek te nered u tom procesu može omesti jasan pregled ideje i onemogućiti njezinu realizaciju. Kada bi bila istina da kreativnost nastaje iz nereda i nediscipline, da bismo bili kreativni, bilo bi dovoljno da nešto razbacamo i uneredimo. Po mišljenju ispitanika, kreativnost djece ovisi o kreativnom odgojitelju s čime se njih 50,5% slaže, 21,8% se izjašnjava da ne zna, dok 27,7% ispitanika se ne slaže. Odgojitelj ima važnu ulogu jer potiče djecu na aktivnost i izaziva znatiželju, nudi razne poticajne materijale. Odgojitelj potiče kod djece kreativnost na području na kojem je on kreativan, slaže se 37,6% ispitanika, 21,9% ne zna, a nešto manje od pola njih 40,5% se ne slaže s navedenim. Za 52,9% ispitanika kreativne aktivnosti se trebaju dobro unaprijed planirati, 18% ne zna, dok se 29,1% ne slaže s tvrdnjom. Možemo djeci ponuditi, ali ne smijemo raditi pritisak je se kreativnost ponekad ne može forsirati. Katkad nije potrebno planirati kreativne aktivnosti, već samo pustiti dijete da se samo sjeti što će sljedeće učiniti.

Grafikon 5. Koliko često u svojoj odgojnoj skupini provodite usmjerene likovne aktivnosti s djecom?

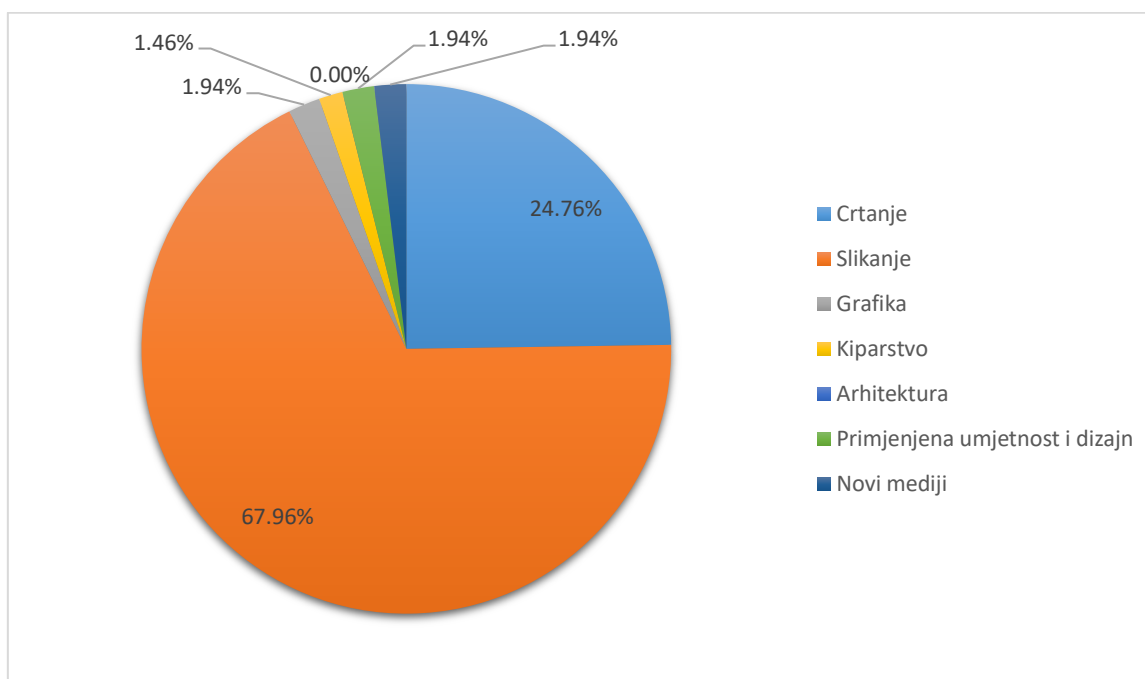
Grafikon 5. daje prikaz kako, 20,87% ispitanika provodi likovne aktivnosti jednom tjedno, 72,82% ih provodi više puta tjedno, jednom mjesečno navodi 0,49% ispitanika te 5,83% provodi više puta mjesečno.

Grafikon 6. Kako obično planirate likovne aktivnosti?

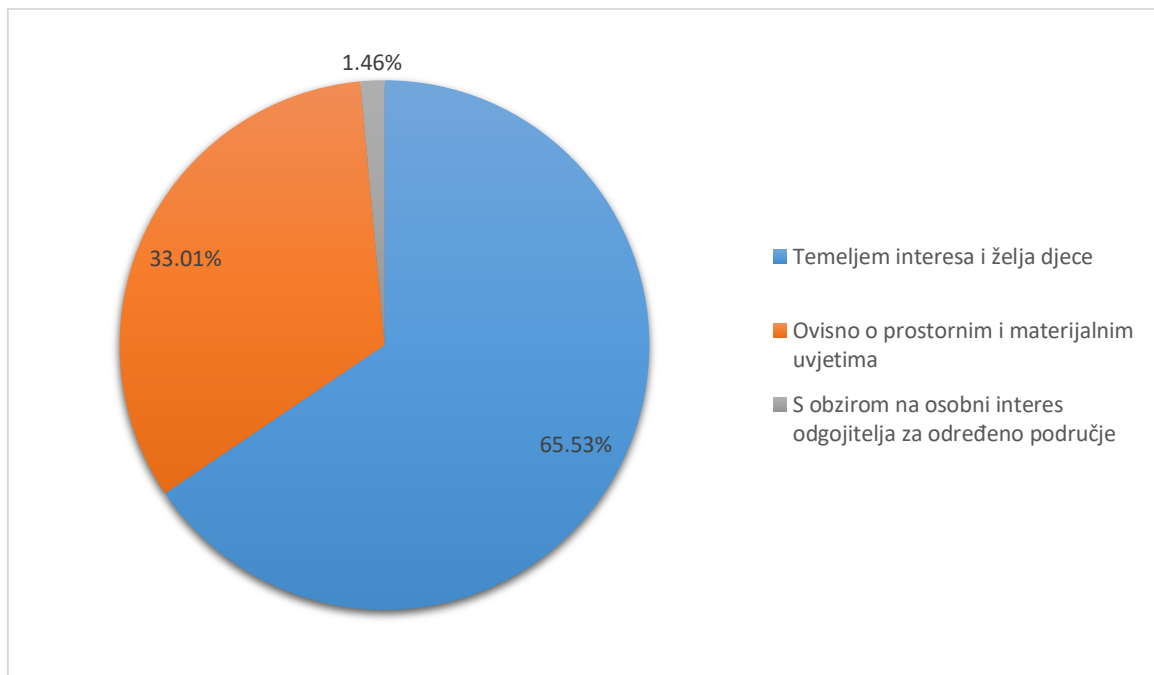
Iz grafikona 6. ispitanici planiraju likovne aktivnosti, 1% vrlo detaljno te ih pri izvođenju ne mijenja, 81,07% okvirno planira likovne aktivnosti i prilagođava ih prema interesima i potrebama djece, a 18% navodi kako u planiranju polazi od same mogućnosti izvođenja likovnih aktivnosti. Odgajatelj u aktivnostima ne smije biti neosjetljiv na signale i poruke djece, niti bi trebao inzistirati na provedbi svojih ideja u razvoju neke aktivnosti. Aktivnosti djece s ponuđenim materijalima mogu biti različite od ideja odgajatelja. Odgojitelj mora biti spreman na odustajanje od očekivanog smjera aktivnosti, u korist prihvaćanja onog kojim ga djeca povedu.

Grafikon 7. Koje likovno područje najčešće koristite pri provođenju usmjerenih likovnih aktivnosti s djecom?

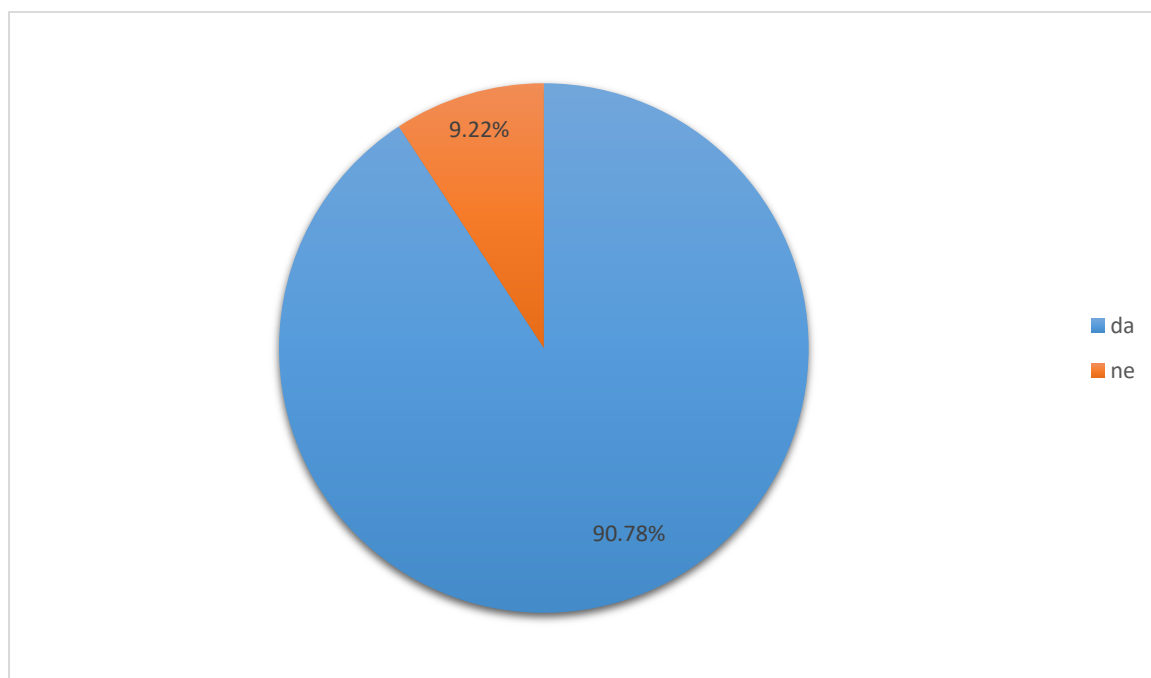
U grafikonu 7. možemo vidjeti likovna područja koja ispitanici najčešće koriste, tako 24,76% je navelo crtanje, 67,96% je slikanje, 1,94% grafika, 1,46% je kiparstvo, nitko ne navodi arhitekturu, 1,94% se odlučuje za primjenjenu umjetnost i dizajn te novi mediji 1,94%.

Grafikon 8. Kako se odlučujete za pojedino likovno područje i likovne tehnike?

Grafikon 8. prikazuje kako 65,53% ispitanika se odlučuje za pojedino likovno područje na temelju interesa i želja djece, 33,01% kaže kako to ovisi o prostornim i materijalnim uvjetima te 1,46% se vodi osobnim interesom odgojitelja za određeno područje. Uloga odgojitelja je da pomogne djeci u pronalaženju tema koje ih zanimaju jer će djeca istraživati one probleme koji su vrijedni njihove pozornosti i dubljeg razumijevanja. Stoga, odgojitelj mora istodobno biti organizator, poticatelj i partner djece. Potrebno je osmisliti i ponuditi raznovrsne i raznolike materijale koji će biti inspirativni za svu djecu.

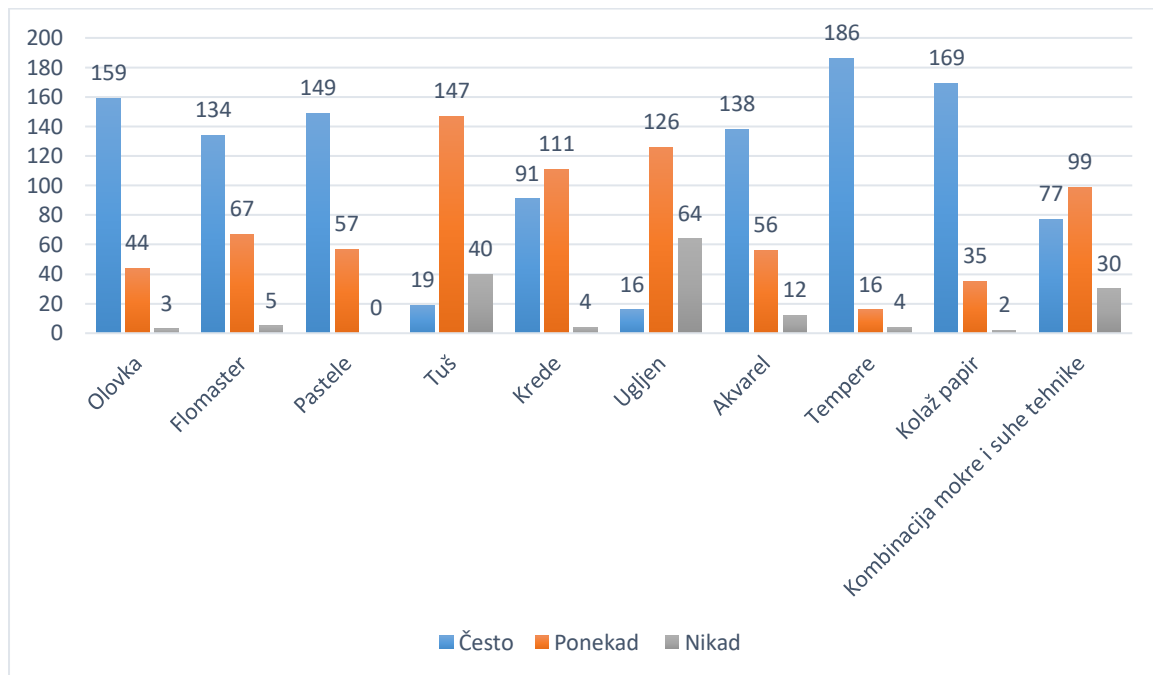
Grafikon 9. Imate li likovni centar u sobi dnevnog boravka svoje odgojne skupine?

Grafikon 9. prikazuje kako je 90,78% ispitanika odgovorilo da posjeduje likovni centar u SDB, dok 9,22% ne posjeduje likovni centar u SDB.

Na pitanje koje materijale djeca imaju ponuđene u likovnom centru i koja je dopuna prethodnom pitanju, ispitanici su najčešće odgovarali: drvene bojice, olovke, flomsteri, pastele, škare, kolaž papir, olovke, neoblikovani materijal, tempere, akvarel, krede, tuš, plastelin, glina, domaće tijesto i dr.

Grafikon 10. Koliko često koristite pojedine likovne tehnike u radu s djecom?

U grafikonu 10. možemo vidjeti koliko se često koriste pojedine likovne tehnike u radu s djecom, pa tako olovku često koristi 159 ispitanika, ponekad 44, a nikad 3 ispitanika. Flomaster 134 ispitanika koristi često, 67 ponekad i 5 nikad. Pastele koristi 149 ispitanika, 57 ponekad te 0 nikad. Tuš često koristi 19 ispitanika, 147 je označilo ponekad te 40 njih nikad ne koristi. Krede 91 ispitanik koristi često, 111 ponekad te 4 njih nikad. Ugljen koristi 16 ispitanika često, njih 126 ponekad, a 64 nikad. Tehniku akvarela 138 ispitanika koristi često, 56 ponekad i 12 ispitanika nikad. Tempere koristi najviše ispitanika često njih 186, 16 ponekad te 4 nikad. Kolaž papir 169 ispitanika koristi često, 35 ponekad i 2 ispitanika nikad. Kombinaciju mokre i suhe tehnike označilo je 77 ispitanika da koristi često, 99 ponekad te 30 ispitanika je označilo da nikad ne koristi navedenu tehniku. Budući da se odgojiteljje često naziva kreativnim praktičarima, u praksi su primorani da koriste najbolje tehnike, a stalni izazov je da uvijek budu otvoreni i vode se umijećem fleksibilnosti.

Tablica 2. Kako često izvodite likovnu aktivnost na navedene načine? Označite jedan broj pri čemu: 1 označava potpuno se ne slažem, 2 ne slažem se, 3 ne znam, 4 slažem se, 5 u potpunosti se slažem.

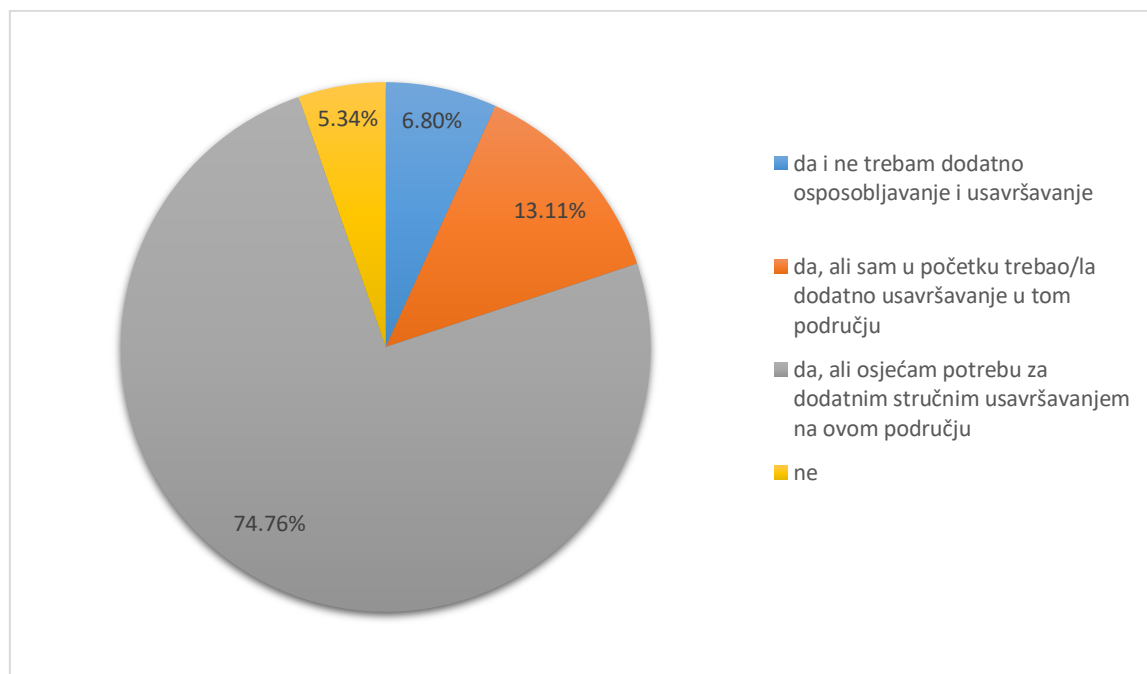
	Vrlo rijetko	rijetko	povremeno	često	Redovito
Pri motivaciji i korištenju motiva za likovne aktivnosti koristim različite metode rada.	0	6 (2,9%)	41 (19,9%)	99 (48,1%)	60 (29,1%)
Djeca stječu iskustva i spoznaje iz svoje okoline svim svojim osjetilima.	0	3 (1,5%)	25 (12,1%)	87 (42,2%)	91 (44,2%)
Djeci pomažem u pripremi potrebnih materijala za rad, da bi rad tekao brže i lakše te da bi rezultati bili bolji.	8 (3,9%)	21 (10,2%)	57 (27,7%)	66 (32%)	54 (26,2%)
Djeci nudim raznolike materijale za likovno izražavanje te redovito riskiram s novim i nepoznatim tehnikama likovnog izražavanja.	1 (0,4%)	7 (3,4%)	65 (31,6%)	75 (36,4%)	58 (28,2%)
Djecu potičem da sama otkrivaju mogućnosti likovnog stvaranja.	0	6 (2,9%)	26 (12,6%)	82 (39,8%)	92 (44,7%)
Djecu savjetujem, kako da se likovno izraze.	55 (26,7%)	67 (32,5%)	57 (27,7%)	18 (8,7%)	9 (4,4%)
U likovnu aktivnost uključujem poznata umjetnička djela.	15 (7,3%)	33 (16%)	77 (37,4%)	47 (22,8%)	34 (16,5%)

Tijekom stvaralačkog rada redovito bilježim i dokumentiram dječje izjave.	5 (2,4%)	10 (4,9%)	48 (23,3%)	87 (42,2%)	56 (27,2%)
Dječje radove izlažem na pano, kako bi djeca i roditelji vidjeli konačni produkt rada.	2 (1%)	6 (2,9%)	19 (9,2%)	42 (20,4%)	137 (66,5%)
Dječje radove odlažem u njihove individualne likovne mape.	0	3 (1,5%)	13 (6,3%)	30 (14,6%)	160 (77,6%)

Rezultati tablice 2. prikazuju, da u motivaciji likovnih aktivnosti ispitanici često koriste različite metode rada njih 77,2%, 19,9% se izjasnilo da korsti povremeno, a rijetko svega 2,9%. Za poticanje stvaralačke mašte potrebno je djeci ponuditi ono što bi ih moglo poticati. Trebamo se voditi da djeci bude poticajno, zanimljivo i u skladu s njihovom dobi. To može biti nešto jednostavno i svakodnevno te djeci blisko, ali i neobično kako bi se dijete navelo na kombiniranje realnog i nerealnog. Omogućavanje spoznaje okoline svim osjetilima, kao često navodi 86,4% ispitanika, povremeno 12,1%, a rijetko 1,5%. Važno je spomenuti, da čak 58% ispitanika često djeci pomaže u pripremi potrebnih materijala za rad, povremeno navodi 27,7% a rijetko 14,1% ispitanika. Sve ono što dijete može samo učiniti, njegovo je pravo da to i učini. Korisno je neke zadatke raščlaniti, kako bi dijete bolje shvatilo što i kojim redosljedom treba raditi te mu omogućiti dovoljno vremena. Na taj način djetete dobiva osjećaj važnosti i samopouzdanja. Temeljni zahtjev je zaštititi djecu od mogućih ozljeda. Riskiranje s novim tehnikama i raznolikim materijalima redovito, često i povremeno navodi 96,2%, a rijetko svega 3,8% ispitanika. Ukoliko djeca nemaju stalno dostupne određene materijale, prilike korištenja tih materijala će ih puno više angažirati nego da su im svakodnevno na raspolaganju. U takvim situacijama, djeca će se jako veseliti prilici uživanja u novom materijalu. Većina ispitanika redovito ili često djecu potiče na samostalno likovno stvaranje 84,5%, povremeno 12,6%, a rijetko 2,9%. Djetetu treba omogućiti priliku za preuzimanje inicijative, koje u djetetu izaziva osjećaj zadovoljstva. Redovito, često ili povremeno djecu savjetuje 40,2%, a rijetko nešto više od pola njih 59,2% ispitanika. Prije nego li se pruži pomoć ili da savjet treba djetetu dopustiti da se okuša u aktivnosti i to na različite načine. Pomoć je opravdana samo onda kada je

inzistirana od strane djeteta. Umjetnička djela u dječje likovne aktivnosti nudi često 39,3% ispitanika, povremeno 37,4%, a 23,3% rijetko to radi. Važno je poticati djecu na promatranje, ali ih na to treba dobro pripremiti na način da im se daju točne upute o tome što traže i na što bi trebali obratiti pozornost. Promatranje je određena vještina koju djeca razvijaju i stječu vježbom. Tijekom stvaralačkog rada bilježi i dokumentira dječje izjave često je prisutno kod 69,4% ispitanika, 23,3% to radi povremeno, dok rijetko navodi 7,3%. Dokumentiranje se može predstavljati kao vrlo korisna metoda za uspješnije razumijevanje dječjih ideja, zamisli i akcija te pružanje kvalitetnije podrške dječjem stvaralačkom procesu. Dokumentiranje dječjih aktivnosti je alat za promatranje koji odgojiteljima omogućuje bolje razumijevanje djece i njihovog djelovanja. Većina ispitanika dječje radove izlaže na pano, često, redovito i povremeno to radi čak 96,1%, a rijetko je navelo 3,9% ispitanika. Očekivan je postotak, da se dječji radovi odlažu u individualne likovne mape, što često provodi gotovo 92,2%, povremeno njih 6,3%, a rijetko to radi 1,5% ispitanika.

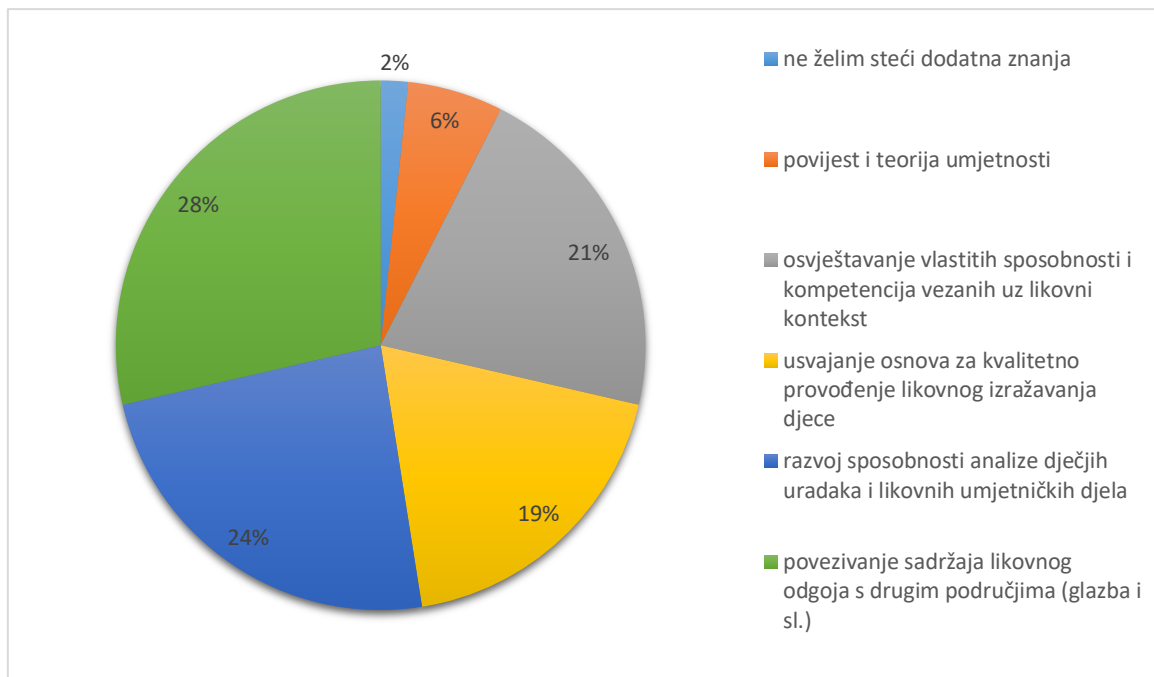
Grafikon 11. Smatrate li se dovoljno kompetentnom osobom na likovnom području za kvalitetno izvođenje likovnih aktivnosti u radu s djecom?

Iz grafikona 11. što se tiče kompetentnosti, 6,80% smatra da ne treba dodatno usavršavanje i smatra se kompetentnom osobom, 13,11% tvrdi kako se smatra kompetentnom osobom, ali je u početku trebalo dodatno usavršavanje u tom području, 74,76% se smatra kompetentnom osobom, ali osjeća potrebu za dodatnim stručnim usavršavanjem na ovom području, a 5,34%

se ne smatra kompetentnim. U dječjem vrtiću velik je izbor tema koje dijete može istraživati i koristiti svoja osjetila, ali neka područja ipak su zastupljenija od drugih i to zbog toga što se katkada odgojitelji boje ući u nepoznato ili čak podcjenjuju djetetove mogućnosti.

Grafikon 12. Za koja likovna područja želite steći dodatna znanja?

Grafikon 12. prikazuje da 1,67% ispitanika ne želi steći dodatna znanja, 5,83% želi steći dodatna znanja iz područja povijesti i teorije umjetnosti, 21,11% ispitanika želi steći znanja u području osvještavanja vlastitih sposobnosti i kompetencija vezanih uz likovni kontekst, 18,89% se želi bolje usavršiti u području usvajanja osnova za kvalitetno provođenje likovnog izražavanja djece, 23,89% bi želio usavršiti razvoj sposobnosti analize dječjih uradaka i likovnih umjetničkih djela, dok 28% navodi povezivanje sadržaja likovnog odgoja s drugim područjima (glazba i sl.) kao područje koje želi usavršiti.

11. ZAKLJUČAK

U razvoju kreativnosti rani i predškolski odgoj ima vrlo važnu ulogu jer su u pitanju psihički život djeteta, utjecaj okoline na dijete i načini odgajanja. Pozitivan razvoj djeteta zahtjeva da se ono razvije što slobodnije, a da bude što manje izloženo potiskivanjima i kočenju. Djeca svoje osjećaje i doživljaje ne izražavaju samo riječima, nego i likovnim izražavanjem, dramskim i glazbenim izražavanjem, plesom, a sve te načine izražavanja djeca koriste u različitim svakodnevnim aktivnostima.

Likovnim izražavanjem možemo saznati jako puno o djeci, ali moramo biti dobro upoznati s likovnim razvojnim fazama i likovnim jezikom. Odgajatelj koji poznaje razvojne faze djeteta može promatrajući crtež zaviriti u dječji svijet. Odgojitelji i odrasle osobe u djetetovoj okolini su oni koji potiču ili ometaju dječje stvaralaštvo. Prilikom odabira materijala nije bitno obratiti pažnju na one koji ograničavaju, već treba obratiti pozornost i na one materijale koji će osloboditi maštu djece. Odgojno-obrazovni sustav bi trebao osposobiti djecu za suvremeni, ali i budući život, zato se mora istaknuti važna uloga kreativnosti za razvoj i napredovanje. Kreativnost odgojitelja je glavna pretpostavka za razvijanje kreativnog djeteta. Dodatne edukacije i usavršavanja uvelike utječu na kreativnost odgojitelja pružajući rješenja razvijanja kreativnosti kroz različite metode i iskustva.

Cilj provedenog istraživanja bio je ispitati stajališta odgajatelja o kreativnosti, poticanju i ometanju dječje kreativnosti, planiranju aktivnosti i procesu izvođenja likovnih aktivnosti te samoprocjena poznavanja likovnog područja i potrebi dodatnog usavršavanja na navedenom području. Istraživanje se sastojalo od anketnog upitnika u kojem je sudjelovalo 206 odgajatelja.

Većina odgojitelja smatra da su sva djeca kreativna. Veliki broj odgojitelja smatra da kreativan proces prethodi neredu i nediscipliranosti djece. Također se slažu s tvrdnjom da djeca u vrtiću imaju velike mogućnosti za razvoj kreativnosti. Odgojitelji u velikoj mjeri sudjeluju u pripremi materijala za likovne aktivnosti, kako bi aktivnost započela što prije, čime su naglasak stavili na završni produkt, a ne na kreativni proces. Velik broj odgojitelja isprobava nove likovne tehnike te djeci nudi različit, nekonvencionalan materijal za likovno izražavanje. Kad je u pitanju dokumentiranje dječjih radova, većina odgojitelja shvaća važnost dokumentiranja i bilježenja dječjih izjava, razgovora te zajedničku izložbu radova. Pozitivna činjenica je da je veliki broj odgojitelja svjestan kako im je potrebno dodatno usavršavanje.

Kad je u pitanju područje za dodatna znanja, najveći broj odgojitelja smatra da je to razvoj sposobnosti analize dječjih uradaka i likovnih umjetničkih djela te povezivanje sadržaja

likovnog odgoja s drugim područjima (glazba i sl.). Potrebno je uvesti neke nove, suvremene metode i oblike rada kojima će potaknuti navedeno. Svakodnevno treba raditi na sebi, obogaćivati okolinu poticajima i time djecu potaknuti na razmišljanje, istraživanje i nove spoznaje. Važno je naglasiti i likovnu senzibilnost odgojitelja, koju odgojitelji trebaju neprekidno usavršavati. Dijete se mora osjećati slobodno, nesputano i posve opušteno u izražavanju, što uvelike ovisi o slušanju, opažanju te poštivanju djetetove interpretacije kako vidi svijet oko sebe. Odgojitelji trebaju promišljati i stvarati kvalitetno i poticajno okruženje i atmosferu odgojne skupine te dati podršku djeci pri kreativnom izražavanju.

LITERATURA

Knjiga:

Balić Šimrak, A.; Bakotić, M. *Dijete, cjelovitost, umjetnost, krug: svašta se može dogoditi u krugu*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga, 2018.

Barath, A.; Sabljak, L.J.; Matul, D. *Korak po korak do prava djeteta: priručnik za kreativne susrete s djecom u radionicama dječjeg odjela narodne knjižnice*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica, 1999.

Belamarić, D. *Dijete i oblik: likovni jezik predškolske djece: knjiga za odgajatelje, roditelje, pedagoge, psihologe, psihijatre*. Zagreb: Školska knjiga, 1987.

Bodulić, V. *Umjetnički i dječji crtež: priručnik za odgajatelje i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga, 1982.

Bonilla, R. *Kreativni predškolci: promatraj svoju okolinu, hrani i njeguj svoju kreativnost i nikad nećeš prestati s crtanjem*. Zagreb: Neretva, 2017.

Čandrlić, J. *Kreativni učenici i nastavni proces*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1988.

Čudina – Obradović, M. *Dosadno mi je – što da radim: priručnik za razvijanje dječje kreativnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 1990.

Damjanov, J. *Vizualni jezik i likovna umjetnost: uvod u likovno obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga, 1991.

Degmečić, D. *Kreativni um*. Zagreb: Medicinska naklada, 2017.

Diamond, M., Hopson, J. *Čarobno drveće uma: kako razviti inteligenciju, kreativnost i zdrave emocije vašeg djeteta od rođenja do adolescencije*. Lekenik: Ostvarenje, 2002.

Grgurić, N., Jakubin, M. *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Zagreb: Educa, 1996.

Herceg, I., Rončević, A., Karlavaris, B. *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa, 2010.

Jakubin, M. *Likovni jezik i likovne tehnike: temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa, 1999.

Kondić, Lj. *Crtež i slika u dijagnostici i terapiji*. Zagreb: Alineja, 2009.

Peić, M. *Pristup likovnom djelu*. Zagreb: Školska knjiga, 1991.

- Peteš, M. *Radost igre i stvaranja*. Zagreb: Alinea: Centar za razvoj i resurse, 2018.
- Petrač, L. *Dijete i likovno-umjetničko djelo: metodički pristupi likovno-umjetničkom djelu s djecom vrtićke i školske dobi*. Zagreb: Alfa, 2015.
- Rudež, A. *Likovni odgoj u dječijem vrtiću*. Zagreb: Zavod za unapređivanje osnovnog obrazovanja SRH, 1974.
- Ružić, B. *Djeca crtaju: priručnik za učitelje, nastavnike likovnog odgoja i roditelje*. Zagreb, 1959.
- Slunjski, E. *Tragovima dječjih stopa: kako bolje razumjeti dijete?: kako mu pomoći da razumije sebe i druge?: kako ga poticati na samostalno i suradničko učenje?* Zagreb: Profil International, 2012.
- Slunjski, E. *Kako djetetu pomoći da... bude kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti: priručnik za roditelje, odgajatelje i učitelje. 2. izd.* Zagreb: Element, 2013.
- Stevanović, M. *Modeli kreativne nastave*. Rijeka: Andromeda d.o.o., 2003.
- Supek, R. *Dijete i kreativnost*. Zagreb: Globus, 1987.
- Škrbina, D. *Art terapija i kreativnost: multidimenzionalni pristup u odgoju, obrazovanju, dijagnostici i terapiji*. Zagreb: Veble commerce, 2013.

Članak u časopisu:

Balić Šimrak A., Blažević B., Vinožganić D., Štabek Ž. (2014). Integrirani umjetnički kurikulum. *Dijete, vrtić i obitelj*, broj 76, 5-8.

Balić Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 16/17 (62-63).

Novaković, S. (2015) Uloga odgojitelja u likovnim aktivnostima djece rane i predškolske dobi. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, Vol. 17 No. Sp.Ed.1. Retrived from <https://hrcak.srce.hr/137685>.

Somolanji, I., Bognar, L. (2008) Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LIV (19), 87-94. Retrived from <https://hrcak.srce.hr/24067>.

Mrežna stranica:

Metoda ankete, upitnika i intervjua u istraživačkom procesu u saobraćaju. (n.d.). Retrived July 15, 2020, from <https://www.scribd.com/doc/23397592/Metoda-ankete-upitnika-i-intervjua-u-istrazivačkom-procesu-u-saobraćaju>.

PRILOZI

Anketni upitnik

ANKETA

Poštovani odgojitelji/odgojiteljice,

Pred Vama je anketa sastavljena za potrebe izrade diplomskog rada na diplomskom studiju Rani i predškolski odgoj i obrazovanje Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Pitanja se odnose na mišljenja i stajališta odgojitelja o kreativnosti djece rane i predškolske dobi. Molim Vas, da odgovarate iskreno na sva pitanja i time pridonese kvaliteti i pouzdanosti ovog istraživanja. Podaci ankete će se koristiti isključivo za istraživanje, koje je sastavni dio mog diplomskog rada. Unaprijed Vam od srca zahvaljujem na suradnji i izdvojenom vremenu!

1. Naziv dječjeg vrtića (navedi):

2. Spol:

- a) Muški
- b) Ženski

3. Stručna sprema:

- a) SSS
- b) VŠS (prvostupnik)
- c) VSS (magistar)
- d) Poslijediplomski doktorski studij (doktor znanosti)

4. Stručni naziv:

- a) Odgojitelj/ica
- b) Odgojitelj/ica mentor

c) Odgojitelj/ica savjetnik

5. Godine radnog iskustva:

a) 0 - 5

b) 6 - 10

c) 11 - 20

d) 21 - 30

e) 31 +

6. Označite jedan broj pri čemu: 1 označava potpuno se ne slažem, 2 ne slažem se, 3 ne znam, 4 slažem se, 5 u potpunosti se slažem.

	1	2	3	4	5
Sva su djeca kreativna u nekom području.					
Dijete može biti kreativno isključivo na jednom području (glazba, likovni i sl...).					
Poticanje kreativnosti kod djece rane i predškolske dobi vrlo je važno.					
Kreativnoj djeci nisu potrebni dodatni poticaji za stvaranje.					
Dječje mogućnosti za razvoj osobne kreativnosti u vrtiću su jako velike.					
Okruženje se smatra vrlo važnim faktorom u razvoju dječje kreativnosti.					
Nedisciplinu i nered u odgojnoj skupini potiče kreativan rad.					
Kreativnost djece ovisi o kreativnom odgojitelju.					
Djeca su kreativna na području na kojem je kreativan njihov odgojitelj.					
Kreativne aktivnosti je potrebno unaprijed detaljno planirati.					

7. Koliko često provodite usmjerene likovne aktivnosti u Vašoj vrtićkoj skupini?

- a) Svaki dan
- b) Jednom tjedno
- c) Više puta tjedno
- d) Jednom mjesečno
- e) Više puta mjesečno

8. Kako obično planirate likovne aktivnosti?

- a) Vrlo detaljno planiram likovne aktivnosti te ih pri izvođenju ne mijenjam
- b) Okvirno planiram likovne aktivnosti i prilagođavam ih prema interesima i potrebama djece
- c) U planiranju polazim od same mogućnosti izvođenja likovnih aktivnosti (dostupnost materijala, sredstava, i sl.)

9. Koje likovno područje najčešće koristite pri provođenju usmjerenih likovnih aktivnosti s djecom?

- a) Crtanje
- b) Slikanje
- c) Grafika
- d) Kiparstvo
- e) Arhitektura
- f) Primjenjena umjetnost i dizajn
- g) Novi mediji

10. Kako se odlučujete za pojedino likovno područje i likovne tehnike?

- a) Temeljem želja i interesa djece

- b) Temeljem prostornih i materijalnih uvjeta
- c) Temeljem osobnog interesa za određeno područje

11. Imate li likovni centar u svojoj odgojnoj skupini?

- a) DA
- b) NE

12. Ukoliko je odgovor DA na prethodnom pitanju, koja su sredstva u navedenom centru djeci svakodnevno na raspolaganju?

13. Koliko često koristite pojedine likovne tehnike u radu s djecom?

	ČESTO	PONEKAD	NIKAD
Olovka			
Flomaster			
Krede			
Ugljen			
Tuš			
Pastele			
Akvarel			
Tempere			
Kolaž papir			
Kombiniranje mokre i suhe slikarske tehnike			

14. Kako često izvodite likovnu aktivnost na navedene načine? Označite jedan broj pri čemu: 1 označava potpuno se ne slažem, 2 ne slažem se, 3 ne znam, 4 slažem se, 5 u potpunosti se slažem.

	1	2	3	4	5
Pri motivaciji i korištenju motiva za likovne aktivnosti koristim različite metode rada.					
Djeci stječu iskustva i spoznaje iz svoje okoline svim svojim osjetilima.					
Djeci pomažem u pripremi potrebnih materijala za rad, da bi rad tekao brže i lakše te za da bi rezultati bili bolji.					
Djeci nudim raznolike materijale za likovno izražavanje te redovito riskiram s novim i nepoznatim tehnikama likovnog izražavanja.					
Djecu potičem da sama otkrivaju mogućnosti likovnog izražavanja.					
Djecu savjetujem, kako da se likovno izraze.					
U likovnu aktivnost uključujem poznata umjetnička djela.					
Tijekom stvaralačkog rada redovito bilježim i dokumentiram dječje izjave.					
Dječje radove izlažem na pano, kako bi djeca i roditelji vidjeli produkt rada.					
Dječje radove odlažem u njihove individualne likovne mape.					

15. Mislite li da ste dovoljno kompetentni na likovnom području za kvalitetno izvođenje likovnih aktivnosti u dječjem vrtiću?

- a) da i ne trebam dodatno osposobljavanje i usavršavanje
- b) da, ali sam u početku trebao/la dodatno usavršavanje u tom području
- c) da, ali osjećam potrebu za dodatnim stručnim usavršavanjem na ovom području
- d) ne

16. Za koja likovna područja želite steći dodatna znanja? Moguće je označiti više odgovora.

- a) ne želim steći dodatna znanja
- b) povijest i teorija umjetnosti
- c) osvještavanje vlastitih sposobnosti i kompetencija vezanih uz likovni kontekst
- d) usvajanje osnova za kvalitetno provođenje likovnog izražavanja djece
- e) razvoj sposobnosti analize dječjih uradaka i likovnih umjetničkih djela
- f) povezivanje sadržaja likovnog odgoja s drugim područjima (glazba i sl.)

Popis slika

Slika 1. Prikaz dječjeg uratka ribe	5
Slika 2. Prikaz dječjeg uratka različitih tehnika	8
Slika 3. Prikaz dječjeg uratka lava na livadi	11
Slika 4. Likovni razvoj djeteta (Herceg i sur. 2010)	14
Slika 5. Faza šaranja (Belamarić, 1987)	15
Slika 6. Faza sheme (Belamarić, 1987)	16
Slika 7. Faza razvijene sheme (Belmarić, 1987)	17
Slika 8. Faza oblika i pojava (Belamarić, 1987)	18
Slika 9. Atelje Reggio	22
Slika 10. Reggio odgojitelj u likovnoj aktivnosti s djecom	23

Popis tablica

Tablica 1. Zaokružite jedan broj pri čemu: 1 označava potpuno se ne slažem, 2 ne slažem se, 3 ne znam, 4 slažem se, 5 u potpunosti se slažem.....30

Tablica 2. Kako često izvodite likovnu aktivnost na navedene načine? Označite jedan broj pri čemu: 1 označava potpuno se ne slažem, 2 ne slažem se, 3 ne znam, 4 slažem se, 5 u potpunosti se slažem.38

Popis grafikona

Grafikon 1. Spol ispitanika	27
Grafikon 2. Stručna sprema ispitanika	27
Grafikon 3. Stručni naziv	28
Grafikon 4. Godine radnog iskustva.....	29
Grafikon 5. Koliko često u svojoj odgojnoj skupini provodite usmjerene likovne aktivnosti s djecom?.....	33
Grafikon 6. Kako obično planirate likovne aktivnosti?.....	33
Grafikon 7. Koje likovno područje najčešće koristite pri provođenju usmjerenih likovnih aktivnosti s djecom?	34
Grafikon 8. Kako se odlučujete za pojedino likovno područje i likovne tehnike?	35
Grafikon 9. Imate li likovni centar u sobi dnevnog boravka svoje odgojne skupine?	36
Grafikon 10. Koliko često koristite pojedine likovne tehnike u radu s djecom?	37
Grafikon 11. Smatrate li se dovoljno kompetentnom osobom na likovnom području za kvalitetno izvođenje likovnih aktivnosti u radu s djecom?.....	40
Grafikon 12. Za koja likovna područja želite steći dodatna znanja?.....	41

Izjava o samostalnoj izradi rada

IZJAVA

Kojom ja, Lea Renata Gašparić, izjavljujem da sam diplomski rad pod naslovom *Poticanje i ometanje dječjeg likovnog stvaralaštva djece u ranoj i predškolskoj dobi* izradila sama, uz mentorstvo prof.dr.art. Antonije Balić Šimrak.

